
Intuitiosta yhteiseen näkemykseen

Luovien ja osallistavien menetelmien käyttö
kehittämistoiminnassa

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Ohjaustoiminta

Lahdensivu, syksy 2014

Aila Laisi

LAHDENSIVU

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Terapeuttinen ohjaustoiminta

Tekijä	Aila Laisi	Vuosi 2014
Työn nimi	Intuutiosta yhteiseen näkemykseen - Luovien ja osallistavien menetelmien käyttö kehittämistoiminnassa	

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin luovien ja osallistavien menetelmien käyttöä kehittämistoiminnassa. Tutkimuskohteena oli ryhmä, jonka pyrkimyksenä oli rakentaa yhteisen näkemyksen saavuttamiseksi suunnitelmallista työskentelyä, jota lähdettiin hakemaan tämän tutkimuksen avulla.

Opinnäytetyössä selvitettiin, miten luovien ja taiteellisten interventioiden keinoin edistetään kehittämistyötä ryhmässä. Menetelminä käytettiin kirjallista ja kuvallista ilmaisua, toiminnallisia menetelmiä sekä kokonaisuuden hallintaan PATH-menetelmää. Tarkoituksena oli myös tuottaa malli luovien ja osallistavien menetelmien käyttämiseen ryhmäprosessissa, kun tavoitellaan yhteistä näkemystä ryhmän tavoitteista, arvoista, missiosta tai strategiasta. Työn taustateorianä käytettiin ryhmätoiminnan sekä kehittämistoiminnan teorioita. Luovuuden, intuition ja dialogin käsitteet tukivat asioiden jäsenystä ja mallin luomista. Työssä hyödynnettiin myös tekijän prosessi- ja laatuosaamista, joka on saatu työelämässä ryhmien kanssa toimiessa.

Tekijä toimi ryhmän tapaamisten ja kehittämistoiminnan suunnittelijana ja fasilitaattorina samalla havainnoiden, miten erilaiset menetelmät toimivat. Lisäksi tehtiin yksilöhaastatteluja sekä sähköpostikysely. Näiden aineistojen pohjalta arvioitiin, miten menetelmät soveltuvat erilaisiin tilanteisiin. Havaittiin, että luovien ja osallistavien menetelmien avulla ihminen saa herätettyä luovuuttaan, joka ilmenee usein intuitiivisena kokemuksena omasta sisimmästä. Taiteellisten interventioiden myötä mahdollistetaan ryhmän yksilöistä lähtevä tasavertainen dialogi, jolloin yhteisen näkemyksen saavuttaminen on huomattavasti helpompaa ja monipuolisempaa kuin vain perinteisesti keskustelemalla. Työn tuloksena syntyi malli luovasta ja osallistavasta prosessista kehittämistoimintaan.

Avainsanat ryhmän kehittämistoiminta, luovat menetelmät, osallistavat menetelmät, intuitio, luovuus, dialogi.

Sivut 38 s. + liitteet 4 s.

LAHDENSIVU

The Degree Programme in Crafts and Recreation
Therapeutic Crafts and Recreation

Author	Aila Laisi	Year 2014
Subject of Bachelor's thesis	From intuition to shared vision – Using creative and participative methods in development activities	

ABSTRACT

The subject of this study was to explore the usage of creative and participative methods in development activities. The study was accomplished in co-operation with a group that aimed to build up systematic working in order to achieve a shared vision.

The thesis clarified how the usage of creative and artistic interventions enhances development work in a group. The methods used were written and visual expression, action methods and PATH for the overall management. The goal was also to develop a model of using creative and participative methods in a group process, when the aim is to gain a shared vision concerning targets, values, mission or strategy of the group. The applied background theories were related to group and development activities. The concepts of creativity, intuition and dialog supported the structuring and developing of the model. The thesis also drew on the process and quality competence of the author, gained in business life.

The author acted as a designer and facilitator in the meetings and the development activities of the group; and simultaneously observed how the different methods worked. In addition, interviews and an email inquiry were conducted. The obtained data were used to assess the applicability of the methods in different situations. It was noticed that by using the creative and participative methods people can awaken their creativity, which manifests itself as an intuitive experience of one's inner self. Using artistic interventions enables an equal dialog emanating from individual group members. Gaining a shared vision through such a dialogue is easier and more versatile than through a traditional discussion. As a result of this study, a model of creative and participative process for development activities was created.

Keywords group development activities, creative methods, participative methods, intuition, creativity, dialog.

Pages 38 p. + appendices 4 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	RYHMÄN KEHITTÄMISTOIMINTA.....	3
2.1	Ryhmä.....	3
2.2	Kehittämistoiminta.....	3
2.3	Ryhmän toimintaedellytykset.....	4
3	LUOVAT JA OSALLISTAVAT MENETELMÄT.....	5
3.1	Mitä tarkoitetaan luovilla ja osallistavilla menetelmillä?.....	6
3.2	Luovuus, intuitio ja taide.....	6
3.3	Dialogi.....	8
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS RYHMÄN KEHITTÄMISTOIMINNASSA.....	9
4.1	Tutkimuskohteena ollut ryhmätoiminta.....	9
4.1.1	Ryhmän odotukset tapaamisille.....	10
4.1.2	Tapaamisjärjestelyt.....	11
4.1.3	Tapaamisten sisältö.....	12
4.2	Aineiston hankinta.....	13
4.2.1	Tutkimusote.....	14
4.2.2	Osallistuva havainnointi ja päiväkirja.....	15
4.2.3	Haastattelut ja kysely.....	16
4.3	Aineiston käsittely.....	17
5	LUOVAT JA OSALLISTAVAT MENETELMÄT YHTEISEN NÄKEMYKSEN LUOMISESSA.....	18
5.1	Kokonaisuuden hallinta: PATH-menetelmä.....	20
5.2	Hiljentymisen ryhmätapaamisen alussa.....	22
5.3	Kuvallinen ilmaisu.....	22
5.4	Kirjallinen ilmaisu.....	26
5.5	Toiminnalliset menetelmät.....	27
6	LUOVA JA OSALLISTAVA PROSESSI KEHITTÄMISTOIMINNASSA.....	28
6.1	Luovan ja osallistavan prosessin kehittäminen.....	29
6.2	Yksilöiden näkemyksistä yhteiseen näkemykseen.....	29
6.3	Luovat ja osallistavat menetelmät yksilö- ja ryhmätasolla.....	30
7	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	33
	LÄHTEET.....	36
Liite 1	MENETELMÄTAULUKON POHJA	
Liite 2	TEEMAHAASTATELUN RUNKO	
Liite 3	SÄHKÖPOSTIKYSELY	
Liite 4	KUVAKORTTISARJOJA	

1 JOHDANTO

Koko ajan muuttuvassa maailmassa moni ihminen on mukana erilaisissa kehityshankkeissa työssään tai harrastuksissaan. Usein joukko ihmisiä perustaa uuden yrityksen tai yhdistyksen, ja he kaipaavat uusia ja erilaisia tapoja tehdä työtä yhdessä. Kehityshankkeiden läpivientiin on monenlaisia menetelmiä projektinhallinnasta riskienhallintaan ja strategiatyöhön. Tämän opinnäytetyön lähtökohtana on halu kehittää erilaisia tapoja toteuttaa kehittämistoimintaa ryhmissä. Luovien ja osallistavien menetelmien käyttö kehittämistoiminnassa on harvinaisempaa, joten tässä työssä paneudutaan siihen.

Luovuus auttaa uuden kehittämisessä. Luovuus nähdään yksilön, ryhmän ja organisaation kykynä tuottaa jotain uutta ja arvokasta, ja luovuutta voi kehittää erilaisilla tavoilla (Koski 2001). On esimerkiksi tutkittu intuition hyödyntämistä luovassa ajattelussa ja uusien ideoiden kehittämisessä, ja nähty se synnynnäiseksi kehitettävissä olevaksi kyvyksi (Apropos 2012). Taiteen ja liikunnan yhdistämistä eri kohdeorganisaatioiden kehittämisessä on tutkittu ja siitä on saatu hyviä tuloksia esimerkiksi yhteistyön toimivuuden parantumisessa ja yhteisöllisyyden lisääntymisessä (Jussila 2014, 41). Taiteen ja kulttuurin merkitys hyvinvoinnissa on nähty tärkeänä erityisesti sosiaali- ja terveysalalla sekä osana yhteisöllisyyttä niin vapaa-ajalla kuin työssäkin (Liikanen 2010, 3).

Kehittämistoiminta on organisaatioissa yleensä jatkuvaa ja kuormittaa henkilöstöä melkoisesti. On tärkeää, miten kehittämistä tehdään, ei ainoastaan, mitä tehdään. Pelkät keskustelut jäävät helposti junnaamaan, eikä yhteiseen ymmärrykseen ole helppoa päästä. Tässä työssä tutkittiin menetelmiä, jotka antavat uusia välineitä ja erilaista näkökulmaa ryhmälle. Luovan työskentelyn kautta voi nähdä asioita uusin silmin, ajatella eri tavalla, kyseenalaistaa ja tiedostaa ympäröiviä asioita (Jansson 2014, 10).

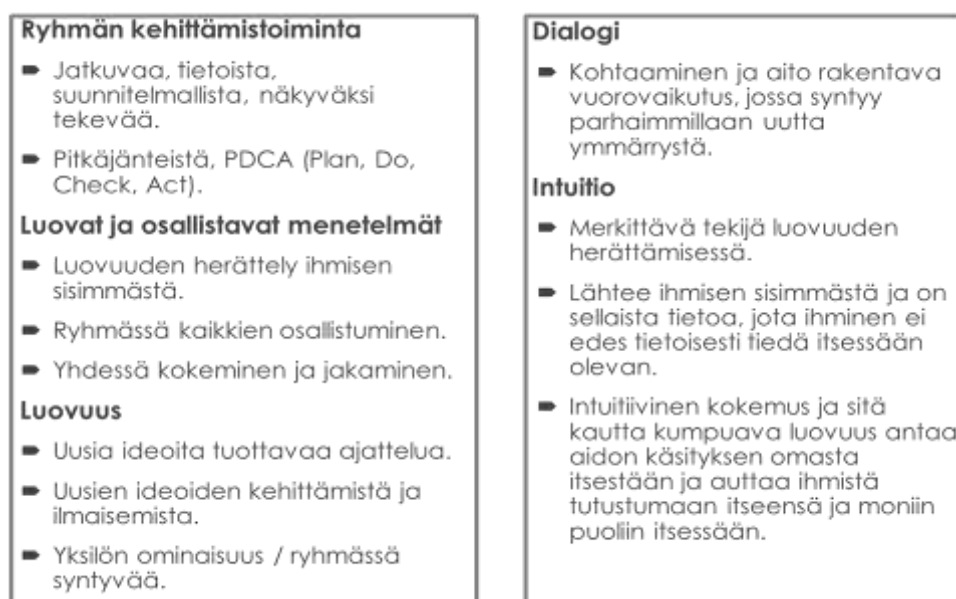
Oma kiinnostukseni pohjautuu ensisijaisesti kokemuksiini organisaatioiden ja ryhmien toiminnankehittämistyössä. Olen toiminut esimiehenä, laatupäällikkönä, työnkehittäjänä sekä fasilitaattorina erilaisissa hankkeissa. Vuosina 1999–2000 osallistuin työnkehittäjävalmennukseen, jossa sain käytännön valmiuksia rakentaa, ohjata ja kehittää ryhmiä (Tikka n.d.). Nämä kokemukset yhdistettynä opiskeluuni ohjaustoiminnan artemiksi ja siinä yhteydessä luovien ja osallistavien menetelmien kokemuksellinen käyttö synnyttivät kiinnostuksen yhdistää tässä tutkimuksessa nämä perinteisesti kaukana olevat alueet ja tutkia, miten luovat ja osallistavat menetelmät toimivat kehittämistoiminnassa.

Tämän tutkimuksen ideana oli selvittää, miten luovien ja osallistavien

menetelmien käyttö edistää ryhmän yhteisen näkemyksen luomista ja mahdollista kehityshanketta. Alun perin ajatuksena oli tutkia myös, miten menetelmät tukevat ryhmän kehittymistä, mutta tämä jäi pois, koska yhtenäistä ryhmää ei saatu tutkimuksen aikana koottua. Työn tavoitteena oli myös luoda yleisempi malli eli toimintatapa luovien ja osallistavien menetelmien käyttämisestä kehittämistoiminnassa. Tutkimus toteutettiin osallistamalla fasilitaattorina yhden ryhmän tapaamisiin, joissa käytettiin näitä menetelmiä.

Opinnäytetyö oli toiminnallinen, mutta siinä käytettiin myös tutkimuksellista otetta, joka oli tapaustutkimus. Tapaustutkimuksessa tutkitaan yksittäistä tapausta monilla tavoilla hankittuja tietoja käyttäen (Metsämuuronen 2006). Aineistoa kerättiin havainnoimalla toimintaa ryhmän tapaamisten aikana. Lisäksi tehtiin tapaamisten jälkeen haastatteluja ja kysely, joiden avulla kerättiin osallistujien kokemuksia käytetyistä menetelmistä.

Ensin luvuissa 2 ja 3 tässä opinnäytetyöraportissa käsitellään taustalla olevaa teoriaa: ryhmän kehittämistoimintaa sekä luovia ja osallistavia menetelmiä sisältäen luovuuden, intuition ja dialogin käsitteet. Näitä tutkimuksen taustalla olevia käsitteitä on havainnollistettu kuviossa 1. Luvuissa 4 ja 5 paneudutaan tutkimuksen toteutukseen eli miten varsinainen tutkimus suoritettiin ryhmän kanssa eri menetelmiä käyttäen sekä miten aineistoa hankittiin ja käsiteltiin. Menetelmäosuus sisältää myös kokemukset luovien ja osallistavien menetelmien käytöstä. Tämän jälkeen luvussa 6 esitellään kehitetty toimintatapa eli luova ja osallistava prosessi kehittämistoiminnassa. Lopuksi luvussa 7 pohditaan tulosten soveltamista sekä jatkotoimenpiteitä.

Kuvio 1. Tutkimuksen taustalla olevia käsitteitä

2 RYHMÄN KEHITTÄMISTOIMINTA

Ryhmillä voi olla erilaisia tavoitteita ja tehtäviä. Tässä opinnäytetyössä on kyse ryhmästä, jonka jäsenet tuntevat toisensa entuudestaan, mutta heitä ei yhdistä mikään virallinen organisaatio kuten esimerkiksi yritys. Ryhmä on asettanut itselleen tehtävän kehittää toimintaansa ja yhteistä näkemystä omien tarpeidensa mukaisesti. Ryhmä toimii siis itsenäisesti, eikä sitä johda kukaan ulkopuolinen. Myöskään kukaan ryhmän jäsen ei ole johtajan roolissa. Tällainen tehtävä tavoitteena antaa ryhmän toiminnalle ja kokoonpanolle raamit, jotka määrittelevät työn luonnetta ja toimintatapoja.

Tässä luvussa määritellään käsitteet ryhmä ja kehittämistoiminta sekä käydään läpi, mitä edellytyksiä asetetaan toimivalle ryhmälle. Nämä toimivat taustateorianäytteenä tutkimukselle ja antavat raamia kehitettävälle toimintatavalle.

2.1 Ryhmä

Ryhmällä tarkoitetaan joukkoa ihmisiä, jotka toimivat yhdessä tavoitteellisesti. Ryhmät ovat osa ihmisten jokapäiväistä elämää. Ryhmät vaikuttavat yksilön kehittymiseen. Toisaalta taas yksilö vaikuttaa ryhmään ja voi hyödyntää ryhmää omissa henkilökohtaisissa tavoitteissaan. Ryhmän jäsenet toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Ryhmä myös muuttuu ajan kuluessa. Yleensä toiveena on ryhmän kehittyminen tavoitteen mukaisesti ja myös mahdollisen asetetun tavoitteen saavuttaminen eli työn tekeminen. (Niemistö 2000, 9–10.)

2.2 Kehittämistoiminta

Kehittämistoiminnan tulee olla jatkuvaa ja tietoista, jotta saadaan aikaan haluttuja tuloksia. Kehitysprosessi etenee suunnitelmallisesti ja yleensä pienin askelin. Tärkeää on ymmärtää, mikä on nykytila, jotta voidaan suunnitella, mihin pyritään. Kun asiat tehdään näkyviksi, voidaan yhteinen ymmärrys jakaa parhaiten. Keskeisiä sovittavia ja kehitettäviä asioita ovat yleensä perustehtävä, roolit, vastuut, tavoitteet ja toimintatavat. (Tikka n.d., 6.)

Toiminnan ja tekemisen laadusta kertoo kaikkien osapuolten selkeä ymmärrys siitä mitä ollaan tekemässä, miksi ja miten. Tähän kehittämistoiminnalla pyritään käymällä asioita läpi, sopimalla

mahdollisesti epäselvistä kohdista sekä kuvaamalla sovitut asiat. Näin tehdään toimintaa näkyväksi. Kehittämistoiminnan laatua ovat suunnitelmallisuus ja kehittämiseen tarkoituksenmukaiset toimintatavat.

Kehittämistoiminta vaatii pitkäjänteisyyttä. Tyypillisesti suunnitelmat kattavat raamit, joissa kehittämistä tehdään, mutta eivät varsinaista toimintaa yksityiskohtaisesti, koska se kehittyy prosessin aikana. Kehittämisessä käytetään yleensä PSCA-kehää, joka on yleisesti tunnettu laatutyökalu eli jatkuvan laadun parantamisen malli. Siinä kehittäminen nähdään spiraalina, jossa kehittämisen vaiheet toistuvat päättymättömänä prosessina. Vaiheet ovat suunnittelu, tekeminen, arviointi ja vakiinnuttaminen (Plan, Do, Check, Act). Suunnittelu tapahtuu siis vaiheittain, ja jokainen vaihe sisältää suunnitelman toteuttamisen, toteutuksen arvioinnin ja arvioinnin pohjalta tehtävät toimenpiteet. Tämän jälkeen suunnitellaan, miten tästä edetään ja jatketaan uuteen kehään. (Laatuakatemia 2010.)

2.3 Ryhmän toimintaedellytykset

Ryhmän toimintaedellytykset tulee olla kunnossa, jotta ryhmä voi toimia. Toimintaedellytyksillä tarkoitetaan ulkoisia asioita kuten paikka, jossa kokoontutaan, kokoontumisaika ja -tiheys sekä ryhmän koko ja tapa liittyä ryhmään. Paikan tulee olla kooltaan ryhmälle sopiva ja muutenkin sellainen, jossa ryhmä voi toimia turvallisesti ja tuntee olonsa miellyttäväksi. Tulee siis ottaa huomioon esimerkiksi lämpötila, ulkoa tulevat äänet ja valaistus. On hyvä, jos tila on suljettu, jotta ryhmä ei häiritse muita, eivätkä ulkopuoliset henkilöt ryhmää. Myös tilan kalustus tulee järjestää ryhmälle sopivaksi. Usein riittävät pelkät tuolit, mutta on hyvä tiedostaa mahdollinen pöytien tarve, liikkumiseen tarvittava tila ja muut asiat kuten seinätila tuotosten esille laittoa varten. Kokoontumisajat tulee sopia niin, että kaikki voivat niitä noudattaa. On tärkeää, että aloitus ja lopetus tehdään täsmällisesti yhdessä, jotta ryhmän yhtenäisyys pysyy kasassa. Myöhästymiset ja muut lipsumiset voivat johtaa ryhmän hajaantumiseen, josta yhteistyö kärsii. Kokoontumisten kesto ja tiheys ovat hyvin paljon ryhmästä kiinni. On hyvä miettiä, onko tärkeämpää kokoontua usein ja lyhyesti vai harvemmin ja pitempään kerrallaan. Tämä riippuu paljon ryhmän tavoitteista ja toimintatavoista esimerkiksi kokoontumisten välillä. (Niemistö 2000, 51–56.)

Usein tilanäkökulmasta ryhmätoimintaa edistävät parhaiten pelkät tuolit, jotka saadaan sijoitettua ympyrän muotoiseen rinkiin, jotta kaikki osallistujat ovat ikään kuin samalla viivalla ja näkevät toisensa. Tuolien laittaminen rinkiin auttaa ihmisiä kokemaan yhdenvertaisuutta ryhmässä ja huomaamaan, että kaikilla on tietoa ja kokemusta, josta voi jakaa muille. Ringissä keskustelu avautuu muuta asetelmaa paremmin, mikä edistää

yhteistyötä, vuorovaikutuksellisuutta ja avoimuutta. Kaikki ovat oppijoita ja voivat osallistua yhteiseen tekemiseen. (Humap 2012.)

Ryhmän koko vaikuttaa siihen, miten ryhmä toimii. Pienemmissä ryhmissä on yleensä parempi yhteishenki kuin suurissa, joissa syntyy helposti alaryhmiä. Ryhmän ihannekoko riippuu paljon sen tehtävästä. Ryhmäkoon alaraja määräytyy sen mukaan, että on todettu tarvittavan riittävän suuri joukko ihmisiä, jotta syntyy vuorovaikutteinen ryhmä. Alle neljän henkilön ryhmä lakkaa helposti toimimasta ryhmänä ja siirtyy yksilötoimintaan. Ryhmäkoon kasvaessa myös vuorovaikutus vähenee. Ihanteellinen ryhmäkoko kehittämistoimintaan on pienryhmä, jossa on 5-10 henkilöä. Pienryhmässä jäsenten osallistuminen on yleensä tasaista ja aktiivista. Sopivan kokoisessa ryhmässä pystytään yhteistyöhön ja on mahdollista saavuttaa yhteinen tavoite. (Niemistö 2000, 57–60.)

Ryhmään liittyminen riippuu siitä, onko kyseessä avoin vai suljettu ryhmä tai jokin näiden välimuoto. Suljettuun ryhmään ei voi tulla uusia jäseniä sen aloituksen jälkeen. Avoimeen ryhmään taas on mahdollista liittyä millä tahansa kokoontumiskerralla. Varsinaisesti ryhmään liittymistä pystyy arvioimaan vasta kokoontumisten jälkeen, kun tiedetään kuinka paljon oli pois lähteneitä tai vaihtuvuutta. Esimerkiksi oliko avoimessa ryhmässä joka kerta eri henkilöt tai vaihteliko ryhmäkoko paljon kerrasta toiseen? Ryhmätoiminnassa on tärkeää säännöllisyys ja pysyvyys. On tärkeää, että on yhdessä sovittu ja kaikki tietävät, missä kulkevat rajat eli ulkoiset rakenteet kuten tapaamispaikka ja -ajat. Yleensä on parasta, että tapaamispaikka pysyy samana ja kokoontumisten ajankohta on etukäteen sovittu ja mahdollisesti säännöllinen. (Niemistö 2000, 60–62.)

3 LUOVAT JA OSALLISTAVAT MENETELMÄT

Tässä luvussa määritellään, mitä luovilla ja osallistavilla menetelmillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa. Lisäksi määritellään menetelmiin liittyviä keskeisiä käsitteitä, jotka ovat luovuus, intuitio, taide ja dialogi. Tarkoituksena on antaa lukijalle käsitys tässä opinnäytetyössä käytetyistä keskeisistä käsitteistä.

Luovuutta tarvitaan kaikissa toimissa, oli sitten kyse taiteen tekemisestä, ongelman ratkaisusta, suunnittelusta tai keskustelusta. Luovuus on meissä jokaisessa, mutta joskus sen herättelyyn tarvitaan apua. Tässä tutkimuksessa käytettiin luovia ja osallistavia menetelmiä ryhmän luovuuden herättelyyn, jotta saatiin jokainen mukaan ja uusia näkökulmia asioihin. Luovia ja osallistavia menetelmiä käytettiin rinnakkain eikä niitä varsinaisesti erotettu toisistaan. Luovuuden herättelyssä tärkeä merkitys on yksilön intuitiolla, jota voidaan edistää taiteen avulla. Kun luovuus

kukoistaa ryhmässä, syntyy parhaimmillaan uutta ymmärrystä synnyttävä dialogi, joka osallistaa jokaisen. Tämä luo edellytyksiä kehittämistoiminnassa tarvittavalle yhteistyölle ja asioiden näkyväksi tekemiselle.

3.1 Mitä tarkoitetaan luovilla ja osallistavilla menetelmillä?

Osallistavat menetelmät voivat olla hyvin monenlaisia, mutta oleellista on jollain tavalla osallistaa jokainen ryhmän jäsen ja antaa jokaisen äänen kuulua. Toiminta voi olla esimerkiksi kirjallista, kehollista, visuaalista tai vaikka näitä kaikkia yhdistävää. Luovat menetelmät voivat olla osana osallistavia menetelmiä, tai ne voidaan nähdä myös erillisinä erityisesti yksilöiden kanssa työskennellessä. Luovat menetelmät lähtevät enemmän yksilön omasta sisimmästä, ja niillä tuodaan näkyviin omia tunteita ja ajatuksia esimerkiksi maalaamalla. Tässä tutkimuksessa on käytetty kohderyhmän tarpeiden mukaan valittuja luovia ja osallistavia menetelmiä, jotka esitellään luvussa 5, kun käydään läpi tutkimuksen tuloksia.

Osallistavat menetelmät tähtäävät ihmisten valtaistamiseen ja heidän vaikutusmahdollisuuksiensa lisäämiseen. Ihmiset kokevat mahdollisuuksiensa ja valtansa kasvavan, kun he saavat uusia keinoja näkyä ja vaikuttaa. Ohjaaja toimii näissä menetelmissä käynnistäjänä ja tekee itsensä mahdollisimman tarpeettomaksi. Osallistavia menetelmiä ovat esimerkiksi erilaiset tutustumis- ja ryhmäytymisleikit, sosiometriset menetelmät sekä aarre- ja miellekartat. (Into 2014.)

Luovia menetelmiä käytetään, jotta ihminen tuntisi pystyvänsä ilmaisemaan itseään parhaaksi katsomallaan tavalla käyttäen kykyjään ja taipumuksiaan sekä olisi vapaa ja oikeutettu käyttämään luovia voimavarojaan. Luovien menetelmien käyttö on osa ihmisen toimintakykyä eli henkisen toimintakyvyn osa-alue, joka sisältää luovuuden mahdollisuuden. Elämän tarkoituksellisuuden ja mielekkyyden kokeminen voi syntyä itsensä toteuttamisen kautta. Voidaan puhua myös luovasta toimintakyvystä ja henkisestä esteettömyydestä. Luovia menetelmiä ovat esimerkiksi piirtäminen, maalaaminen, kädentaidot, tanssi ja kirjoittaminen. (Hohenthal-Antin 2009, 17.)

3.2 Luovuus, intuitio ja taide

Luovuus, intuitio ja taide nivoutuvat toisiinsa. Taiteen avulla voidaan herättää intuitiota. Intuition avulla saadaan avattua luovuutta. Ja luovuus voi synnyttää taidetta. Luovuuden avulla saadaan toki aikaan paljon

muutakin kuten esimerkiksi uusia ideoita. Näin asiasta kirjoittavat Jussi. T. Koski ja Tommy Tabermann kirjassa *Luovuuden lumous* (2002, 92):

Hyödyllistä uutta

*Luovuus on todennäköisesti hyödyllisten
uusien ideoiden kehittämistä ja ilmaisemista.
Luovina pidettyjä asioita voi tehdä epäluovasti.
Epäluovina pidettyjä asioita voi tehdä luovasti.*

Luovuus on uusia ideoita tuottavaa ajattelua (Koski & Tuominen 2004, 13). Kun luovuus sanana pilkotaan kahtia, syntyy luo-(v)uus eli uuden luominen. Se nähdään yleensä yksilön ominaisuutena, mutta monet uudet ideat syntyvät ryhmätyönä (Koski & Tuominen 2004, 123). Ryhmässä luovuuden taustalla on kolme tekijää: sisäinen motivoituminen, aiheeseen liittyvät tiedot ja taidot sekä luovuutta edistävät toimintatavat. Näitä tekijöitä kehittämällä voidaan edistää ryhmän luovuutta. (Koski 2001, 184.)

Intuitio lähtee ihmisen sisimmästä ja on sellaista tietoa, jota ihminen ei edes tietoisesti tiedä itsessään olevan. Intuitiivinen kokemus ja sitä kautta kumpuava luovuus antaa aidon käsityksen omasta itsestään ja auttaa ihmistä tutustumaan itseensä ja moniin puoliin itsessään. Seuraava runo kirjasta *Luovuuden lumous* käsittelee luovan ihmisen monipuolisuutta:

Monilo

*Luova ihminen
melkoinen mutantti:
Monikasvoinen, moninapainen.
”Sipuli, jolla on sata kuorta.
Kudos, jossa on lukemattomia loimia” *
Yksilöllinen ja ainutlaatuinen
eikä yksilö ollenkaan
vaan monilo
jännitteiden ja vastakohtaisuuksien
cocktail.
*Herman Hesse
(Koski & Tabermann 2002, 66)*

Intuitio on merkittävä tekijä luovuuden herättämisessä ja sen hyödyntämisessä. Intuitio on synnynnäinen kyky, jota pystyy kehittämään. Se avaa luovan ajattelun kanavia sekä auttaa innovatiivisuudessa ja ideoinnissa. Intuitio hyödyntää kokonaisvaltaisesti aivokapasiteettia, joten ongelmanratkaisussa on mahdollista päästä parempaan tulokseen kuin pelkällä ajattelulla. Sen kautta saadaan sellaista tietoa, jota ei voi

välttämättä tarkasti selittää ja perustella. Intuitiota kehittäessä pyritään siihen, että ihminen löytää vastauksen itsestään, eikä tukeudu ulkoa tuleviin vastauksiin. (Apropos 2012.) Intuitio ei perustu pelkästään nykyhetkeen ja aistihavaintoihin, vaan hakee informaatiota myös menneestä ja tulevasta (Uusikylä & Piirto, 1999, 26).

Luovuus voi synnyttää taidetta, mutta taiteen avulla voidaan myös avata intuitiota ja sitä kautta luovuutta ja tunnetta. Taide voi koskettaa ihmistä syvällisesti ja näin toimia virikkeenä uudentalaiselle ajattelulle. Taide voidaan nähdä välineenä, joka tulee ulkopuolelta tai se voi olla oman tekemisen väline. Taiteen hyödyntäminen kehittämistoiminnassa tuo järjen käytön lisäksi ihmisten voimavarat kokonaisvaltaisesti käyttöön sekä avaa uusia näkökulmia, innostaa ja tarjoaa luovia ratkaisuja. (Jussila 2014, 56.)

Ihminen virittyy taiteen ääressä ja lämpenee tilaan, jossa mielikuvat, tunteet ja halut heräävät. Tässä tilassa ihminen on valmis tekemään jotain uutta ja luovaa. Tämä hetki on usein tiedostamaton ja tapahtuu yksilön ja ryhmän tajunnassa. (Niemistö 2000, 174–175.)

Taiteelliset interventiot eli taiteen ja luovien toimintatapojen käyttäminen kehittämistoiminnassa lisäävät ihmisten kykyjä tuottaa innovaatioita. Erityisesti muutostilanteissa niistä on nähty paljon hyötyä. Muutostilanne on jo itsessään epävarma. Luovan työskentelyn kautta eteen tulee tilanteita, jotka voivat tuntua kummallisilta. Tämä auttaa epävarmuuden sietämisessä ja sen ymmärtämisessä, miksei kannata tuomita uusia asioita. Taiteen käyttäminen voi auttaa myös näkemään asioita eri tavalla ja laajemmin sekä kyseenalaistamaan ja ymmärtämään ympäröiviä asioita. Ihmiset oppivat pohtimaan itsestään selviä asioita, kyseenalaistamaan niitä ja näin avaamaan mahdollisuuksia muutokselle (Jansson 2014, 10.)

3.3 Dialogi

Kun ryhmän jäsenet saavuttavat luovan tilan, on mahdollista saada myös ryhmä yhdessä toimimaan luovasti. Kun kokemuksia jaetaan, on mahdollista synnyttää dialogi. Jotta dialogi syntyisi, tarvitaan uskoa siihen, että uudet oivallukset ovat mahdollisia; osallistujat kuuntelevat toisiaan ja ottavat toisensa vakavasti. Jotta aito kuunteleminen olisi mahdollista, tulee kuuntelijan hetkeksi luopua omista näkemyksistään ja uskosta oman totuutensa ainutlaatuisuuteen. Eri vaihtoehtoja nähdäkseen voi löytää toisten näkökulmista osatotuuksia, joita voi sitten kehittää omin sanoin. Tasavertaisuus ja keskinäinen arvostus ovat lähtökohtia aidon dialogin synnylle. Kyseessä on osallistujien luovuuden käyttäminen ylittämään keskustelussa esitetyt yksittäiset näkökulmat ja synnyttämään uutta, kun yksittäiset totuudet törmäilevät toisiinsa haastaen ja voimaa jakaen. (Saarinen & Lonka 2000, 141–142.)

Dialogisessa toiminnassa osallistuminen on symmetristä eli kaikki keskustelevat tasapuolisesti. On myös tärkeää osata kuunnella, mitä toiset sanovat ja olla valmis kyseenalaistamaan ja jopa muuttamaan omia lähtöoletuksiaan. Merkittävä toimintatapa dialogissa on tiedusteleminen eli avoimien kysymysten esittäminen. Kaikki ovat tasavertaisia dialogisessa toiminnassa ja voivat puhua keskenään huolimatta erilaisista näkökulmista, lähestymistavoista, ymmärryksistä, arvoista ja uskomuksista. Keskustelijoita ei erota erilainen ajattelu, vaan tavoitteena on rakentaa yhteistä ymmärrystä. Olennaista on aito kohtaaminen, jossa ajatellaan ja keskustellaan yhdessä. (Aarnio 2014.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS RYHMÄN KEHITTÄMISTOIMINNASSA

Tässä luvussa esitellään tutkimuskohteena oleva ryhmä ja sen toiminta tutkimuksen aikana sekä aineiston hankintaan ja käsittelyyn kuuluvia asioita. Ensin käydään läpi ryhmän kokoonpanoa ja ryhmän tapaamisille asetettuja odotuksia sekä kerrotaan, miten tapaamiset järjestettiin ja mitä ne sisälsivät. Sen jälkeen kerrotaan käytetyistä tutkimusmenetelmistä, joita olivat osallistuva havainnointi, päiväkirja, haastattelut ja kysely. Tämän luvun tarkoituksena on antaa lukijalle kuva siitä, miten tutkimus käytännössä tehtiin.

4.1 Tutkimuskohteena ollut ryhmätoiminta

Tutkimus tehtiin ryhmän kanssa ohjaten heidän kehittämistyötään. Ryhmän jäsenet tunsivat toisensa ennestään. Ryhmä oli muodostunut samantyyppisen arvopohjan ja kiinnostuksen kohteen myötä verkostomaisesti ihmisten kutsuessa samanhenkisiä mukaan. Ryhmä oli myös kokoontunut satunnaisesti ja ideoita yhteisestä kehittämishankkeesta oli kypsytelty jo jonkin aikaa. Ajatuksena oli saada yhteinen näkemys mahdollisesta yhteisestä yritystoiminnasta, jota voitaisiin suunnitelmallisena hankkeena edistää. Tämän työn aikana ryhmällä oli menossa ideointi- ja perustan rakennusvaihe. Tässä työssä käytettiin luovia ja osallistavia menetelmiä, jotta saataisiin näkyväksi jokaisen omaa näkemystä sekä rakennettua yhteistä ymmärrystä.

Ryhmä sitoutui suunnitelmalliseen kehittämistoimintaan tämän tutkimuksen ajaksi, ja tavoitteena oli saada aikaan yhteinen päätös, miten toimintaa mahdollisesti jatketaan näiden tapaamisten jälkeen. Ensimmäisessä tapaamisessa tehtiin yhdessä suunnitelma, joka sisälsi tapaamisajat noin kuukauden välein huhti-elokuussa. Ajankäytöllisesti tiiviimpi aikataulu ei ollut mahdollinen, koska ihmiset olivat kiireisiä,

eivätkä pystyneet sitoutumaan enempään. Näin päädyttiin viiteen tapaamiskertaan. Yhden tapaamisen kestoksi suunniteltiin kolme tuntia, joka todettiin sopivaksi ajaksi, jotta tapaamisissa olisi aikaa toiminnalle ja välissä voitaisiin pitää tauko. Suunnitelmassa oli myös mahdollisuus pienryhmien yksittäisiin tehtäviin tapaamisten välissä.

Tapaamisissa oli mukana yhteensä 12 henkilöä, joista paikalla eri kerroilla oli 2-10 osallistujaa. Kutsuttuna oli kaiken kaikkiaan 22 henkilöä. Jotkut henkilöt olivat mukana vain kerran, osa muutaman kerran ja yksi henkilö joka kerran. Tapaamisiin osallistui henkilöitä myös virtuaalisesti eli käyttäen tietokoneen Skype-sovellusta yhteyden muodostamiseen.

Ryhmä toimi vapaa-ajallaan, ja monella oli mielessään mahdollinen uuden työn löytyminen tämän kautta tulevaisuudessa. Ryhmässä oli henkilöitä erilaisin taustoin. Monella oli paljon kokemusta ryhmätyöstä sekä osallistujana että myös vetäjänä. Joukossa oli henkilöitä, joilla oli kokemusta esimerkiksi projektipäällikön, kouluttajan ja hyvinvointivalmentajan rooleista. Kaikki osallistujat olivat naisia ja ikäjakauma oli noin 30–60 vuotta. Ryhmä halusi toimia tutkimuksessa anonyymina, joten tarkempia tietoja ryhmästä ei tässä raportissa kerrota. Tämä ei kuitenkaan vaikuta tutkimustuloksiin, koska tutkimuksen kohteena olivat kehittämistoiminnan menetelmät eivätkä ryhmän varsinaiset tehtävät ja tuotokset tai ryhmädynamiikan tutkiminen. Ryhmän konkreettisilla tavoitteilla tai käsittelemillä asioilla ei siis ollut merkitystä tutkimuksen kannalta, sillä opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa toimintamalli luovien ja osallistavien menetelmien käyttämiseen ryhmän kehittämistoiminnassa siten, että malli soveltuu minkä tahansa ryhmän kehittämistoimintaan ryhmän koosta, hetero- tai homogeenisyydestä, tavoitteesta, sen taustalla olevasta organisaatiosta tai kehittämistoiminnan laadusta ja muodosta riippumatta.

Ilmapiiri ryhmässä oli koko ajan hyvin avoin ja vastaanottava. Tähän vaikutti se, että ihmiset olivat ennestään tuttuja ja tottuneet keskustelemaan avoimesti keskenään. Ryhmä toimi avoimena ryhmänä, johon kaikki kutsutut olivat tervetulleita. Tämä vaikutti siihen, että ryhmän kokoonpano vaihteli paljon kerrasta toiseen, eikä näin ollen kiinteää ryhmää syntynyt. Ryhmä, jossa on usein toistuvia ja määrällisesti suuria henkilömuutoksia ei kehity muodostusvaihetta pidemmälle kuin poikkeustapauksissa (Niemistö 2000, 60–62).

4.1.1 Ryhmän odotukset tapaamisille

Ryhmäläisten odotuksia olivat saada yhteinen käsitys siitä, mikä tätä ryhmää yhdistää ja miten tästä voidaan yhdessä edetä samaan suuntaan. Tarkoitus oli tehdä näkyväksi tahtotilaa ja etenemissuunnitelmaa.

Konkreettisten asioiden saavuttaminen ja suunnitelmallinen eteneminen olivat monen toiveissa. Toivottiin myös ryhmäläisten aktiivista osallistumista tapaamisiin. Menetelmiin liittyvät odotukset olivat esimerkiksi ryhdin ja raamin saaminen velloviin keskusteluihin ja tätä kautta konkreettisiin tuloksiin pääseminen. Ryhmä tarvitsi jonkun suunnittelemaan ja vetämään tapaamiset. Minä lupauduin tähän fasilitaattorin rooliin suunniteltujen tapaamisten ajaksi.

4.1.2 Tapaamisjärjestelyt

Ryhmä kokoontui yhteensä viisi kertaa noin kerran kuussa. Väliaikoina tehtiin pienryhmätyöskentelyä sovittujen tehtävien mukaisesti. Itse koordinoin ja fasilitoin ryhmän varsinaiset tapaamiset ja osallistuin jonkin verran pienryhmätyöskentelyyn.

Tapaamistilana oli joka kerta sama paikka, joka sopi ryhmälle hyvin. Kyseessä oli suuremmassa tilassa oleva kokoushuone, jonka ovi saatiin kiinni. Huoneessa oli tuoleja, paljasta seinätilaa, pari pientä pöytää sekä riittävästi lattiatilaa. Ryhmä mahtui hyvin huoneeseen niilläkin kerroilla, kun se oli suurimmillaan. Seinätilaa tarvittiin suurelle paperille, johon kirjattiin yhteisiä asioita. Lattiatilaa käytettiin joihinkin toiminnallisiin harjoituksiin ja välillä pöytätilan puuttuessa kuvakortit levitettiin lattialle. Enemmän pöytätilaa löytyi vieressä olevista muista tiloista, joita voitiin käyttää, jos siellä ei ollut muita. Esimerkiksi maalaamista tehtiin, kun ryhmä oli pieni. Silloin siirryttiin pöytien ääreen. Kokoushuone koettiin erityisen viihtyisäksi suuresta ikkunasta aukeavan merinäköalan vuoksi. Ikkunasta tuli myös valoa kevät- ja kesäiltoina.

Jokaisella noin kolmen tunnin tapaamiskerralla pidettiin tauko puolivälin tienoilla. Silloin oli tarjolla teetä ja pientä syömistä. Tämä oli tärkeää, koska osa oli tullut tapaamiseen suoraan töistä. Ryhmäläisten keskuudessa oli sovittu, kuka hoitaa välipalaan liittyviä asioita kuten teen keittoa. Eväät oli tuotu nyyttäriperiaatteella.

Ryhmälle tiedottaminen hoitui sähköpostin kautta. Ennen jokaista tapaamista muistutettiin ajankohdasta ja pyydettiin ilmoittautumaan. Pyynnöstä huolimatta ilmoittautumisia tuli heikosti, eikä koskaan voinut tarkkaan tietää, ketä kaikkia oli tulossa paikalle. Tapaamisten jälkeen tehtiin muistio, joka jaettiin sähköpostilla. Näin myös ne, jotka eivät olleet paikalla, saivat tiedon siitä, mitä oli tehty. Muistio ja tapaamisesta syntynyt materiaali tallennettiin Facebook-ryhmään (FB), jonka luominen sovittiin ryhmän kanssa. FB:ssä oli suurin osa osallistujista, mutta eivät kaikki, joten pelkkään FB-tiedotukseen ei voinut tukeutua. Se nähtiin kuitenkin hyväksi paikaksi tiedon tallennukseen. Seuraavan tapaamisen ajankohta sovittiin aina viimeistään edellisellä kerralla.

Tapaamisiin osallistui ihmisiä myös virtuaalisesti eli tietokoneen Skype-sovelluksen kautta. Skype-yhteyden järjestely oli sovittu yhden ryhmäläisen rooliksi. Näin esimerkiksi tekniikan tuomat haasteet eivät kuormittaneet minua, vaan pystyin keskittymään omaan rooliini. Skype-osallistuminen nähtiin kahtiajakoisesti. Se antoi mahdollisuuden osallistua, vaikka ei päässytäkään paikalle. Näin kommentoi yksi haastateltava:

Musta se (Skype) antaa loistavan mahdollisuuden niille, jotka ei pysty olemaan fyysisesti mukana, mutta haluaa olla mukana, aivan ihana.

Haastateltava 3

Toisaalta Skype-yhteyden käyttäminen rikkoi jonkin verran ryhmän yhtenäisyyttä, kun kaikki eivät olleet fyysisesti läsnä. Erityisesti tekniset ongelmat kuten yhteyden ptkeminen aiheuttivat häiriötä ja vaikuttivat jonkin verran keskittymiseen. Virtuaaliosallistujan osallistuminen keskusteluun oli myös haasteellista, koska hän ei nähnyt kaikkia osallistujia, jotta olisi pystynyt ottamaan puheenvuoronsa luontevasti.

4.1.3 Tapaamisten sisältö

Tapaamisissa noudatettiin joka kerta samaa suunnitelmaa eli aloitettiin hiljentymisellä ja kerrattiin edellisellä kerralla tehtyä, sitten työskenneltiin ja lopetettiin yhdessä. Hiljentymisen auttoi keskittymään ja orientoitumaan tähän hetkeen ja tilanteeseen. Edellisen tapaamisen kertaamista tarvittiin asioiden muistuttamiseen niille, jotka olivat olleet paikalla ja uusien osallistujien mukaan saamiseen. Työskentely oli suunniteltu jokaiselle kerralle erikseen ottaen huomioon edellisen kerran tuotokset eli mihin jäätiin, mitä seuraavaksi haluttiin sekä osallistujien määrän. Tämä oli erittäin tarpeellista, koska ryhmän kokoonpano oli joka kerralla eri. Suunnitelma myös muuttui jonkin verran tapaamisen aikana. Lopetuksessa käytiin jollain tavalla läpi osallistujien tuntemukset kyseisestä tapaamiskerrasta ja toiveita seuraavalle.

Esimerkkinä tapaamisista kuvataan tässä toisen tapaamisen eteneminen. Toisella tapaamiskerralla paikalla oli seitsemän henkilöä, joista yksi ei ollut mukana ensimmäisessä tapaamisessa. Aluksi käytiin läpi edellisen kerran tapaamista siten, että jokainen sai vuorollaan kertoa, mitä oli jäänyt mieleen ja miten tapaaminen omasta mielestä oli sujunut. Tämän jälkeen pidettiin lyhyt hetki hiljentymen kukin omalla paikallaan, jotta jokainen sai mahdollisuuden rentoutua ja keskittyä hetkeen. Sen jälkeen käytiin läpi, mitä edellisellä kerralla oli konkreettisesti tehty ja miten sovitut toimenpiteet olivat edenneet. Näin saatiin uusi osallistuja hyvin mukaan. Lisäksi käytiin lyhyesti läpi päivän ohjelma. Teemana oli tällä kerralla

näkyväksi tuleminen sekä ryhmänä että omana itsenä.

Varsinainen luovien ja osallistavien menetelmien osuus oli tällä toisella tapaamiskerralla kuvallista ja kirjallista. Lähdettiin omaa itseä kuvaavan kuvakortin valinnalla ja edettiin ryhmän missiota ja tavoitteita kuvaavien sanojen kautta kirjoittamaan pienryhmissä näistä aiheista. Kirjallisen harjoituksen jälkeen käytiin läpi menetelmää, jota oli tarkoitus käyttää tapaamisten ulkopuolella tehtävässä harjoituksessa, jossa pareittain otetaan valokuvia toinen toisestaan. Menetelmä käytiin lyhyesti läpi ja sovittiin materiaalin jakamisesta. Tässä kohtaa jäi vielä auki, miten parit muodostuisivat jatkossa ja missä aikataulussa harjoitus tehtäisiin. Viimeisenä tehtiin toiminnallinen harjoitus, jossa pääsi kehollisesti ilmaisemaan omaa suhdetta käsiteltävään asiaan. Lopuksi käytiin läpi ryhmäläisten toiveita seuraavalle tapaamiskerralle. Tehdyistä harjoituksista ja käytetyistä menetelmistä kerrotaan tarkemmin luvussa 5.

Tapaamisten sisällön suunnitteleminen oli kokonaisuudessaan jatkuva prosessi. Jokaisen tapaamisen ja jatkon suunnitteluun käytin siihen mennessä saatua aineistoa. Aina tapaamisen jälkeen kävin läpi ja arvioin tuotokset sekä hankitun aineiston, joiden pohjalta tein jatkosuunnitelmat. Näin toiminta kehittyi jatkuvasti ryhmän tarpeiden mukaisesti. Tässä toimin kehittämisen kehän (PSCA) mukaisesti (Laatuakatemia 2010). PCSA on kuvattu tarkemmin luvussa 2.2. Suunnitelmaan vaikutti se, mihin edellisessä tapaamisessa oli päädytty ja mitä konkreettisesti saatu aikaan. Myös ryhmäläisten kommentit ja palaute vaikuttivat valintoihin. Pyrin myös selvittämään, keitä on tulossa paikalle, jotta pystyin ottamaan huomioon uudet osallistajat ja toisaalta useammin paikalla olleet.

Tapaamisissa käytettiin paljon jakamista eli työskentelyyn kuului eri vaiheissa kierros, jossa jokainen pääsi esittelemään omaa tuotostaan, valintaansa tai ajatuksiaan. Tarkoitus oli palauttaa mieleen oma kokemus ja tunteet, sanallistaa se, jakaa se muille ja näin saada aikaan yhteistä keskustelua eli reflektoida kokemusta. Reflektiossa pyritään omien havaintojen tietoiseen ymmärtämiseen eli heijastetaan oman oppimisen kuva näkyviin (Verkko-tutor 2002). Omien havaintojen sanallistaminen auttaa löytämään omasta mielestä oleelliset asiat ja niiden jakaminen ryhmässä opettaa ymmärtämään toisten ajatuksia. Parhaimmillaan syntyy dialogi, jossa kaikki ovat voittajia (Aarnio 2014).

4.2 Aineiston hankinta

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin luovien ja osallistavien menetelmien hyödyntämistä ryhmätyössä, jossa pohdittiin ryhmän perustaan liittyviä asioita kuten missiota, arvoja, tavoitteita ja toimintatapoja. Opinnäytetyössä arvioidaan, miten menetelmät soveltuvat ryhmän

kehittämistoiminnan aloitusvaiheeseen, kun ei ole vielä selvää, mitä konkreettisesti tavoitellaan, vaan pikemminkin pohditaan, mikä ryhmää yhdistää.

Opinnäytetyötyyppinä tämä työ oli toiminnallinen, jossa käytettiin myös tutkimuksellista otetta. Tavoitteena oli toiminnallisen opinnäytetyön periaatteiden mukaisesti käytännön toiminnan ohjeistaminen, opastaminen, toiminnan järjestäminen ja kehittäminen. Tutkimusmenetelmät olivat pääosin laadullisia. Laadullinen tutkimusmenetelmä valittiin, koska se tavoittelee ilmiön kokonaisvaltaista ymmärtämistä. (Ks. Vilka & Airaksinen 2003, 63.) Laadulliselle tutkimukselle on myös ominaista, että tutkimuskysymykset muotoutuvat lopullisesti vasta tutkimuksen edetessä ja aineiston keruun myötä (Hirsjärvi ym. 2001, 151–155). Aineistonkeruumenetelmänä oli ensisijaisesti osallistuva havainnointi, koska tarkoitus oli kerätä laajasti tietoa, joka ei ollut ennakoitavissa.

Tutkimusotteena tässä opinnäytetyössä oli tapaustutkimus. Aineistoa keräsin tapaamisten yhteydessä havainnoimalla, jokaisen tapaamisen jälkeen kirjaamalla havainnot päiväkirjaan sekä kaikkien tapaamisten jälkeen haastatteluilla ja kyselyllä. Useita aineistonkeruumenetelmiä käyttämällä pyrin varmistamaan tutkimuksen luotettavuuden. Tutkimusotteesta ja aineiston keruusta on kerrottu tarkemmin seuraavissa kappaleissa.

4.2.1 Tutkimusote

Tässä opinnäytetyössä tutkimusotteena oli tapaustutkimus, jonka tunnusmerkkinä on tiettyyn aikaan ja paikkaan rajattavissa oleva ryhmä, jonka toimintaa tarkasteltiin. Tutkimus kuvaa tämän kyseisen tapauksen eli tietyn ryhmän tiettyyn ajanjaksoon liittyviä tapahtumia ja niiden yksityiskohtia. (Ks. Peuhkuri 2005, 294.) Tutkittavaksi tapaukseksi pyrittiin tässä tutkimuksessa valitsemaan ryhmä, joka toimisi yhdessä sovittujen tapaamisten ajan.

Tapaustutkimuksessa taustalla on yleensä teoria, jota halutaan vahvistaa, haastaa tai kehittää (Peuhkuri 2005, 295–296). Tässä opinnäytetyössä luovilla ja osallistavilla menetelmillä tuotiin uudenlaista lähestymistapaa ryhmän kehittämistoimintaan, ja näin kehitettiin uudenlaista toimintamallia.

Tapaustutkimuksesta on esitetty kritiikkinä sitä, että tutkija on liian lähellä kohdettaan eikä näin pysty objektiivisesti tekemään havaintojaan. Toisaalta nähdään, että tapaustutkimuksen pohjalta ei voida yleistää

tuloksia, vaan tulokset koskevat vain kyseistä tapausta. Tapauksen toistaminen on myös hankalaa. (Peuhkuri 2005, 296–297.) Näihin kritiikkeihin pyrittiin vastaamaan erilaisilla aineistonkeruumenetelmillä, joita on käsitelty seuraavissa luvuissa, sekä vastaaviin tutkimuksiin ja tapauksiin tutustumisella ja niiden hyödyntämisellä tuloksissa. Tutkijan fasilitoiva rooli tapaamisissa tuki objektiivista havainnointia, kun roolina oli tukea ryhmän toimintaa, eikä olla siinä aktiivisena toimijana.

4.2.2 Osallistuva havainnointi ja päiväkirja

Osallistuva havainnointi on menetelmä, jossa havainnoija osallistuu ryhmän toimintaan jossain roolissa ja tekee havaintojaan vapaasti ilman systemaattisuutta tai jäsentelyä (Hirsjärvi ym. 2001, 203–204). Havaintoja ei siis luokitella etukäteen, vaan on määritelty tietyt asiat, joihin perustuen havaintoja tehdään (Anttila 2006 192).

Havainnoin ryhmän toimintaa ja menetelmien soveltuvuutta eri vaiheissa. Pysin myös säännöllisesti keräämään palautetta; esimerkiksi tapaamisten lopussa jokainen sai kertoa, mitä oli mielessä. Näissäkin tilanteissa käytettiin erilaisia menetelmiä. Sekä havainnot että omat ajatukseni kirjasin jokaisen tapaamisen jälkeen tutkimuspäiväkirjaan, joka toimi yhtenä aineistona tutkimuksessa. Päiväkirjan avulla oli tarkoitus kerätä yleisiä havaintoja toiminnasta ja ihmisten suhtautumisesta luoviin ja osallistaviin menetelmiin. Tutkimuspäiväkirja on hyvä menetelmä, kun halutaan kirjata tutkijan ajatuksia ja tunteita sekä tapahtumia, kokemuksia ja opittuja asioita (Hirsjärvi ym. 1997, 219). Havainnot menetelmästä kirjasin erilliseen taulukkoon, jossa asiat oli jäsennelty havaintoihin ryhmäläisten aktiivisuudesta, tuotosten laadusta ja määrästä sekä menetelmän eduista ja puutteista. Näiden jäsenneltyjen havaintojen tarkoituksena oli auttaa arvioimaan menetelmäkohtaisesti, miten luovien ja osallistavien menetelmien käyttö edistää ryhmän yhteisen näkemyksen luomista ja mahdollista kehityshanketta. Menetelmätaulukon pohja on liitteenä 1.

Haasteena havainnoinnissa on erityisesti oman objektiivisuuden säilyttäminen eli miten pitää erillään puhtaat havainnot sekä omat tulkinnat havainnoista (Hirsjärvi ym. 2001, 204). Kun tutkija on aktiivinen toimija ja vaikuttaa omalla läsnäolollaan toimintaan, puhutaan aktiivisesta osallistavasta havainnoinnista (Anttila 2006, 190). Pysin pysymään tapaamisten aikana mahdollisimman paljon fasilitaattorin roolissa, jotta pystyisin tekemään havaintoja ulkopuolisena. Joissain tilanteissa, kun paikalla oli vain muutama henkilö, osallistuin itsekin harjoituksiin.

Fasilitaattori on henkilö, joka vastaa ryhmän toimintatapoihin liittyvistä asioista eli miten asiat tehdään. Hän suunnittelee kokousten sisällön,

aikataulut sekä tiedottaa ja vastaa tapaamisten ohjaamisesta. Fasilitaattorin rooli ei ole vastata ryhmän tavoitteen toteutumisesta, vaan auttaa ryhmää tekemään parhaansa tavoitteen saavuttamiseksi. Varsinkin suuremmassa ryhmässä fasilitoiva rooli on oleellinen. (Summa & Tuominen 2009, 9–10.)

4.2.3 Haastattelut ja kysely

Lisäksi aineiston hankintaan käytettiin haastatteluja ja kyselyä, jotka tehtiin kaikkien tapaamisten jälkeen. Tein haastattelun kolmelle henkilölle yksittäin. Haastateltavat henkilöt valitsin sillä perusteella, ketkä olivat olleet eniten tapaamisissa mukana, ja näin heillä oli eniten kokemusta käytetyistä menetelmistä. Kaksi haastattelua tein kasvokkain ja yhden Skypen kautta ilman kuvayhteyttä. Haastatteluissa kävin läpi ryhmäläisten kokemuksia toiminnasta ja erityisesti käytetyistä menetelmistä. Lisäksi lähetin kaikille osallistuneille sähköpostilla kyselyn, jossa tiedusteltiin odotuksista ja kokemuksista. Kyselyyn vastasi viisi henkilöä, joista yhtä oli myös haastateltu.

Haastattelu oli tyypiltään teemahaastattelu, jossa käytiin asioita läpi suunnitellun rungon mukaan. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa edetään etukäteen valittujen kysymysten varassa tehden tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Tarkoitus on saada ihminen kertomaan omia näkemyksiään, kokemuksiaan ja tulkintojaan, ja näin saamaan vastauksia tutkittavaan aiheeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Haastattelut tehtiin haastateltavien kanssa erikseen sovittuina aikoina ja nauhoitettiin aineiston käsittelyä varten. Haastattelut sujuivat hyvin ja kaikissa haastatteluissa yhteistyö haastateltavan kanssa toimi. Myös Skypen kautta tehty haastattelu meni tutun henkilön kanssa sujuvasti. Joidenkin kysymysten kohdalla haastateltaville piti esittää tarkentavia kysymyksiä, jotta sain vastauksen kysymääni asiaan riittävän kattavasti. Haastattelun teemoina olivat taustakysymysten lisäksi kokemukset tapaamisista ja erityisesti yksittäisistä käytetyistä luovista ja osallistavista menetelmistä. Tämän aineiston avulla oli tarkoitus kerätä aineistoa menetelmien toimivuudesta sekä yleisemmin tämän tyyppisen toiminnan mahdollisuuksista kehittämistoiminnassa. Teemahaastattelun runko on liitteenä 2.

Kyselyn kautta saa tietoa, miten osallistuvat itse kokevat asiat. Tutkittavat saavat henkilökohtaisesti kertoa omista ajatuksistaan, tunteistaan ja uskomuksistaan. Palaute tulee heidän omista havainnoistaan. (Hirsjärvi ym. 2001, 180–182.) Kyselyn avulla pyrittiin saamaan tietoa ryhmäläisten

mielipiteistä koskien toimintaa ja käytettyjä menetelmiä. Tämä oli tarpeen erityisesti siitä syystä, ettei ryhmässä ollut aikaa keskustella tarkemmin menetelmistä, kun keskityttiin käsiteltäviin asioihin. Kyselyllä pyrittiin saamaan useamman henkilön näkemys siitä, miten erilaisten menetelmien käyttö oli koettu eli kysyttiin, miten eri menetelmät palvelivat yksilöä, ryhmää ja yhteistä hanketta. Vastaajia oli kuitenkin sen verran vähän, ettei kyselyn avulla saatu paljon uutta tietoa, mutta se vahvisti haastatteluista ja havainnoinnista saatuja käsityksiä. Kyselyssä käytettiin sekä avoimia että monivalintakysymyksiä. Avoimien kysymysten edut monivalintakysymyksiin verrattuna ovat siinä, että vastaaja pääsee ilmaisemaan omin sanoin itseään ja todellisia ajatuksiaan sekä kertomaan myös asioita, joita kysyjällä ei ollut mielessä. (Hirsjärvi ym. 2001, 185–188.) Kysely on liitteenä 3.

4.3 Aineiston käsittely

Ryhmän tapaamisten aikana kerätyt havainnot yhdistettiin haastatteluista ja kyselystä saatuun aineistoon. Yhdistetyn aineiston pohjalta koottiin kokemukset ja palautteet tapaamisista sekä niissä käytetyistä luovista ja osallistavista menetelmistä. Pääasiassa arvioinnin tulokset perustuvat yhdistettyyn aineistoon, mutta tuloksissa on käytetty hyväksi myös ryhmä- ja kehittämistoiminnan sekä aiemmin esiteltyjen käsitteiden teorioita ja tutkimuksia (ks. kpl 2 ja 3).

Aineistoa arvioitiin induktiivisesti, eli päättely oli aineistolähtöistä ottaen huomioon myös teoreettiset lähtökohdat ja eteni yksittäisestä yleiseen (Tuomi & Sarajärvi 2012, 95). Tapaustutkimukselle on tyypillistä tasapainoilu aineisto- ja teorialähtöisyyden välillä (Peuhkuri 2005). Tässä tutkimuksessa esimerkiksi dialogi- ja intuitiokäsitteet nousivat esiin tutkimuksen aikana merkittävinä tekijöinä luovassa kehittämistoiminnassa.

Aineiston analysoinnissa sovellettiin sisällönanalyysia, jossa päätetään kiinnostuksen kohde, kerätään aineistosta tähän kuuluvat asiat erilleen sekä luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään ne yhteenvetoa varten (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2012, 92). Haastattelut litteroitiin eli purettiin nauhalta kirjalliseen muotoon. Sähköpostikyselyn tulokset, havaintopäiväkirjan merkinnät sekä haastattelut koottiin yhteen ja jäsenneltiin menetelmäkohtaisiin kuvauksiin sekä toimintaa koskeviin vahvuuksiin, heikkouksiin ja kehityskohteisiin. Tämän tiedon pohjalta tehtiin arviointi siitä, miten erilaiset luovat ja osallistavat menetelmät soveltuvat ryhmän yhteisen ymmärryksen luomiseen ja miten niitä voi käyttää. Tuloksena syntyi yleisesti toimintaa koskevia havaintoja, menetelmäkohtaiset kuvaukset sekä yleisemmin sovellettava malli luovasta ja osallistavasta prosessista kehittämistoimintaan. Prosessi esitellään luvussa 6.

Seuraavassa luvussa on esitetty havainnot luovien ja osallistavien menetelmien soveltamisesta yhteisen näkemyksen luomisessa. Siinä on myös menetelmäkohtaiset kuvaukset ja arviot niiden soveltuvuudesta kehittämistoimintaan. Tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset koskevat ensisijaisesti samantyyppistä ryhmää kuin tämän tapaustutkimuksen kohde, mutta ne ovat sovellettavissa muillekin ryhmille ja erilaiseen toimintaan.

5 LUOVAT JA OSALLISTAVAT MENETELMÄT YHTEISEN NÄKEMYKSEN LUOMISESSA

Tässä kappaleessa käydään läpi tutkimuksen kohteena olleet luovat ja osallistavat menetelmät, joita tutkittavassa ryhmässä käytettiin. Tässä kerrotaan, miten ryhmäläiset nuo menetelmät kokivat ja mitä mieltä he niistä olivat. Nämä tulokset saatiin ryhmän toimintaa havainnoimalla ja haastatteluista sekä tehdystä kyselystä. Mukana on myös opinnäytetyön tekijän omiin kokemuksiin ja havaintoihin perustuvaa tietoa sekä kirjallisuudesta löytyvää materiaalia.

Tutkitussa ryhmässä yhteiset keskustelut nähtiin arvokkaina, ja niiden pohjalta saatiin kirjattua yhteisesti sovittuja asioita. Voidaan todeta, että usein menetelmiä käyttämällä päädyttiin dialogiin, jossa yksittäisistä ajatuksista syntyi ryhmässä jotain uutta. Dialogin käsite nousi esiin vasta aineiston käsittelyssä, joten sitä ei tietoisesti hyödynnetty itse toiminnassa. Voidaan kuitenkin todeta, että dialogin tunnusmerkit täyttyivät monta kertaa käydyissä vuorovaikutteisissa keskusteluissa, joissa syntyi uusia oivalluksia.

Erilaiset menetelmät antoivat mielenkiintoisia uudenlaisia lähestymistapoja asioiden käsittelyyn kehittämistoiminnassa. Menetelmien avulla pystyttiin herättelemään luovuutta ja saamaan tätä kautta uusia näkökulmia. Osallistajat kommentoivat usein kokemuksiinsa intuitiivisina, kun he olivat esimerkiksi valinneet kuvakortin annetun aiheen perusteella. Intuitio yksilön kokemuksena nousi tutkimuksen myötä oleelliseksi tekijäksi luovien ja osallistavien menetelmien käyttämisessä. Nämä menetelmät koettiin myös hauskana tapana käydä asioita läpi ryhmässä. Nähtiin, että pelkillä keskusteluilla ja muistion kirjoittamisella ei olisi päästy samaan tulokseen ainakaan samassa ajassa. Yksi haastatelluista kommentoi näin:

... tämmöset kaikki menetelmät, ... tuo siihen sellaista monipuolisuutta ja ehkä erilaisia näkökulmia, että aah enpäs oo tollai ajatellutkaan.

Haastateltava 2

Myös suunnitelma ja tapaamisten rakenne nähtiin hyvänä ja selkeänä, mikä tuki asioiden käsittelyä ja tavoitteeseen pääsyä. Koettiin, että ilman tätä olisi hapuiltu ja ihmetelty paljon enemmän. Vaikka tuotoksena ei saatu mitään mullistavaa, eikä vielä esimerkiksi sovittu mistään konkreettisesta yhteistyöhankkeesta, nähtiin sovitut ja kiteytetyt asiat tärkeinä. Näin haastateltavat kommentoivat ryhmän yhteisymmärryksen saavuttamista:

... löydettiin se yhteisymmärrys ja vaikka välillä puolet porukkaa oli ihan pihalla ja näin. Niin löydettiin sit kuitenkin se, että tästähän tässä on kyse.

Haastateltava 1

Saatiin jotain niinku konkreettista – ei mitään isoa konkreettista, mutta kuitenkin niinku semmonen siemen. Ehkä vähän enempikin kuin siemen.”

Haastateltava 3

Suurimpana haasteena oli saada ihmiset sitoutumaan ja osallistumaan tapaamisiin. Kaiken kaikkiaan kutsutuista tapaamisiin osallistui noin puolet. Ryhmän kokoonpano vaihtui joka tapaamisessa, osallistujamäärä vaihteli paljon ja lähes joka kerta mukana oli joku, joka ei ollut ollut aiemmin. Ei siis voida arvioida ryhmän kehittymistä hankkeen aikana, koska kyseessä ei ollut kiinteä ryhmä, vaan joukko ihmisiä, joka toimi erilaisilla kokoonpanoilla. Kehittämistoiminnan näkökulmasta voidaan todeta, että luovat ja osallistavat menetelmät toimivat myös tällaisen avoimen ryhmän kanssa toimiessa, vaikka tyypillisempi tämän kaltaisessa toiminnassa olisi kiinteä ryhmä. Tapaustutkimuksen kannalta voidaan puhua kriittisestä tapauksesta, joka näin haastoi teorian testaamista (ks. Peuhkuri 2005, 296).

<p>PATH</p> <ul style="list-style-type: none">■ Kokonaisuuden hallinta visuaalisesti.■ Askel askeleelta tavoitetilasta nykytilan kautta konkreettiseen toimenpidesuunnitelmaan. <p>Hiljentyminen</p> <ul style="list-style-type: none">■ Ryhmätapaamisten alussa auttoi keskittymään. <p>Kirjallinen ilmaisu</p> <ul style="list-style-type: none">■ Oman/ryhmän näkemyksen sanallistaminen.■ Luovaa kirjoittamista TAI■ Analyttistä asioiden kirjaamista.	<p>Kuvallinen ilmaisu</p> <ul style="list-style-type: none">■ Kuvakortit: intuitiivisen kokemuksen kautta luovuuden herättäminen.■ Valokuvaus: miten haluan näkyä omana itsenäni/ryhmänä.■ Piirtäminen ja maalaaminen: oman näkemyksen esiin tuominen luovasti. <p>Toiminnalliset harjoitukset</p> <ul style="list-style-type: none">■ Kehollisia, liikkuvia.■ Oman/ryhmän näkemyksen esittäminen.■ Lämmittelyyn, tutustumiseen, luottamuksen luomiseen tai lopettamiseen.
--	--

Kuvio 2. Käytetyt luovat ja osallistavat menetelmät

Tutkimuksessa käytettiin erilaisia luovia ja osallistavia menetelmiä. PATH-menetelmää (Planning Alternative Tomorrows with Hope) sovellettiin ryhmän mission, arvojen ja tavoitteiden kehittämiseen sekä kokonaisuuden hallintaan. PATH:ia tehtiin visuaaliseksi liittämällä siihen lehdestä leikattuja kuvia ja tekstejä. Muutenkin asioiden visualisointiin käytettiin kuvakortteja. Omien ajatusten työstämistä tehtiin esimerkiksi maalaamalla ja valokuvaamalla. Yhteisiä ajatuksia dokumentoitiin piirtämällä ja kirjoittamalla. Asioita saatiin konkretisoitua ja näkyväksi toiminnallisilla harjoituksilla. Tutkimuksessa käytetyt luovat ja osallistavat menetelmät on havainnollistettu kuviossa 2. Seuraavassa käydään läpi tarkemmin tutkimuskohteena olleen ryhmän kehittämistyössä käytetyt menetelmät ja kerrotaan, mitä niistä havaittiin.

5.1 Kokonaisuuden hallinta: PATH-menetelmä

Kokonaisuuden hallintaan käytettiin PATH-menetelmää, jota sovellettiin tämän ryhmän tarpeisiin. PATH hyödyntää monipuolisesti mahdollisuuksia positiivisen tulevaisuuden suunnitteluun ja toivottuun tulokseen pääsemiseen. Menetelmä on alun perin kehitetty henkilökohtaisen kehityssuunnitelman tekoon, mutta sitä voi hyödyntää kehittämistoiminnassa myös organisaatiolle ja ryhmille. PATH sisältää rungon, jossa käydään läpi prosessi askel askeleelta tavoitetilasta nykytilaan ja konkreettisiin toimenpiteisiin. Menetelmää käytetään kokouksessa, jossa asianosaiset ovat paikalla. Runko kirjataan seinälle suurelle paperille, jota täydennetään ryhmän toimesta visualisoimalla ja kirjoittamalla. Fasilitaattori ohjaa prosessin kulkua ja kirjaa sovitut asiat. Visualisointi toteutetaan yleensä siten, että fasilitaattorin lisäksi on mukana piirtäjä, joka kuvittaa paperia samalla, kun siihen dokumentoidaan prosessin tuotos. (PATH 2014.)

PATH-lakanalla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä suurta seinälle tai lattialle asetettua paperia, johon PATH-prosessi kirjattiin. Opinnäytetyön tekijä toimi fasilitaattorina ja visualisointi hoidettiin niin, että osallistujat valitsivat lehdistä kuvia ja tekstejä, jotka liitettiin lakanaan prosessin edetessä. Kuvassa 1 on ote ryhmän ensimmäisellä tapaamiskerralla tekemästä PATH-lakanasta, jota täydennettiin seuraavissa tapaamisissa.

KUVA 1. Ote ryhmän tekemästä PATH-lakanasta

PATH-lakanaa visualisoitiin ensimmäisellä kerralla lehdistä leikatuilla kuvilla ja teksteillä, jotka jokainen valitsi ja liitti yhteiseen suunnitelmaan käsittelyn edetessä. Lehtileikkeiden valitseminen oli henkilökohtainen intuitiivinen prosessi, jonka kautta saatiin jokaisen ääni ja näkemys kuulumaan. Lähdettiin jokaisen mielen tasolta ja edettiin näkyviin asioihin ja sitä kautta keskusteluun. Näin saatiin ryhmä lämmiteltyä ja heti alusta alkaen hyvää keskustelua aikaan. Visuaalisuus koettiin hyväksi; se auttoi ajattelemaan asioita uudella tavalla ja laajemmin. Toisaalta se myös konkretisoi käsiteltäviä asioita ja antoi käsitystä, miten kukakin asioista ajatteli. Kuvien valinta koettiin intuitiivisena ja sen myötä saatiin uusia ajatuksia kuten haastateltavat kommentoivat:

... se oli kans sellaista intuitiivista, et vaan mä ainakin itte pysähdyin sen kuvan kohdalla, mikä niinkuin jollakin tavalla kosketti.

Haastateltava 1

Se (lehtileike) niinku antaa oikeestaan enempi kuin se mihin sen ensinnä liittää, et se niinku tavallaan – mä nään niinku, et siihen menee polku ja sitten siihen loppujen lopuksi liittyykin enempi asioita.

Haastateltava 3

PATH antoi hyvän raamin tapaamisten eteenpäin viennille. Se auttoi hahmottamaan eri osa-alueita ja muodostamaan yhteistä ymmärrystä. Ensimmäisellä kerralla keskityttiin missioon, tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Kaiken kaikkiaan nykytilan, resurssien ja kehityskohteiden käsittely jäi tässä prosessissa aika vähälle. Lakana

laitettiin joka tapaamiskerralla näkyville. Siihen palattiin ja näin muistuteltiin mieliin, mitä oltiin tekemässä ja voitiin myös jakaa asiat mahdollisille uusille osallistujille. Aiheita syvennettiin ja lisättiin lakanaan sitä mukaa, kun ne selkiytyivät. Vaikka PATH nähtiin hyvänä menetelmänä hallita kokonaisuutta, koettiin se toisaalta jonkin verran jäykkänä ja projektimaisena tapana. Tässä oli tärkeää, että muut käytetyt menetelmät olivat luovempia. PATH-lakanan näkyvillä olo auttoi sovittujen asioiden hahmottamisessa, kuten yksi haastateltava kertoi:

Musta se lakana oli hyvä ja ... se oli niin helppo aina panna sinne (esille) ja palata siihen sitten uudestaan. Erittäin hyvä.

Haastateltava 3

5.2 Hiljentyminen ryhmätapaamisen alussa

Jokaisen tapaamisen alussa tehtiin harjoitus, jossa hiljennettiin hetkeksi. Välillä se tehtiin ohjattuna mielikuvaharjoituksena ja toisinaan jokainen teki oman hiljentymisensä. Tämä koettiin hyvänä aloituksena ja tärkeänä orientoitumisena tilanteeseen ja yhteiseen tekemiseen. Näin rentouduttiin ja saatiin nollattua päivän muut tapahtumat. Keskittyminen käsiteltävään asiaan parani. Tässä harjoituksessa kaikki olivat mukana omalla tavallaan ja pystyivät käsittelemään omasta sisimmästään tulevia asioita. Hiljentymisellä tapaamisen alussa kaikki saivat tilaisuuden siirtyä myös henkisesti ryhmän tapaamiseen ja käsiteltäviin asioihin. Eräs haastateltavista totesi seuraavaa:

Musta se on hyvä siinä, kun moni tulee päivän touhuista ja asioista, niin sitten on helpommin siellä ja miettii niitä asioita.

Haastateltava 3

5.3 Kuvallinen ilmaisu

Kuvakortit

Kuvakortteja käytettiin monella kerralla. Ennen kortin valitsemista annettiin aihe, jonka pohjalta jokainen valitsi oman korttinsa näkyvillä olevasta valikoimasta. Aiheita olivat esimerkiksi oma fiilikseni nyt, omat odotukseni tai muu käsiteltävä asia. Kortteja käytettiin myös lopetustilanteissa. Osallistujia pyydettiin ottamaan kortti, joka kuvaa annettua aihetta. Ideana oli, että jokainen valitsee annettuun aiheeseen liittyvän kuvan hyvin intuitiivisesti eli ei analysoiden, vaan valiten sen, mikä sillä hetkellä tuntuu parhaalta.

Tutkittavan ryhmän kanssa käytettiin Picture This - ja Spectro-kortteja.

Kortit tuovat mieleen mielikuvia, muistoja, tunteita ja ajatuksia. Korttien avulla voidaan sanallistaa kokemuksia, nykyhetkeä ja tulevaisuuden toiveita. Kuvat edistävät avoimuutta ja luovuutta ryhmän vuorovaikutuksessa. (Spectrovisio 2013.) Kuvien avulla katsoja voi tutkia mahdollisuuksiaan, tunteitaan ja kokemuksiaan yksin tai ryhmässä. Kuvat herättävät erilaisia tunteita; ne vaihtelevat humoristisesta vakavaan. Korttisarjasta voi käyttää kaikkia tai vain osaa kerrallaan. Ne sopivat esimerkiksi tutustumiseen, työyhteisön kehittämiseen, parisuhde- ja eroseminaareihin sekä opiskelijaryhmiin. (Kiianmaa 2011.)

Kuvan avulla ihminen pystyy ulkoistamaan itseensä liittyviä asioita ja tarkastelemaan niitä matkan päästä. Tämä auttaa uusien näkökulmien ja ajatusten saamisessa. On myös helpompi kertoa itsestään muille, kun asian voi ilmaista kuvan kautta. Kuvien merkityksestä pedagogiikassa ja ryhmätyöskentelyssä – erityisesti ajatusten ja ideoiden havainnollistamisessa ja jakamisessa – kertoo lehtori Saija Honkalan haastattelu Opettaja-lehdessä (Hämäläinen 2012).

Kuvakortit virittivät ryhmän hyvin käsiteltävään asiaan ja avasivat intuitiivisen kokemuksen kautta luovuutta. Tämä näkyi esimerkiksi kuvakorttien nostamisen jälkeen kerrotuissa ja kirjoitetuissa tarinoissa sekä maalaamisessa. Kuvakorttien käytöstä pidettiin paljon. Kuvat koettiin kauniina ja värit toivat niihin oman lisänsä. Nähtiin, että kuvan valitsemisessa oli käytössä intuitio, ja yleensä oli hyvin selvää, mikä kortti puhutteli itseä. Tämän jälkeen tehtiin kierros, jossa kukin esitteli valitsemansa kortin ja kertoi siitä. Muut saivat myös tilaisuuden kommentoida. Tämä nähtiin hyvänä tapana vaihtaa ajatuksia ja herättää keskustelua. Näin päästiin jokaisen oman mielen sisään ennen yhteistä pohdintaa. Menetelmä koettiin lähinnä henkilökohtaisena tapana lähestyä asiaa, mutta sen nähtiin tukevan ryhmän yhteistä ymmärrystä. Koettiin, että pohtimisen välissä tämä menetelmä virkisti mieltä ja antoi uusia ajatuksia. Tämä on myös yksi tapa tutustua toisiin syvemmin, kun kerrotaan kuvan kautta itsestä ja omista ajatuksista. Intuitiivinen kokemus käy ilmi seuraavasta haastateltavan kommentista:

...nekin on jotenkin niin hauskat, et sä vaan ota sen yhden kortin ja sitten, kun sun pitää jakaa se, niin sit sieltä tulee just se juttu.

Haastateltava 1

Myös virtuaaliosallistuja pääsi hyvin osallistumaan tähän harjoitukseen. Jos käytössä oli kuvayhteys, voitiin kortit näyttää koneen kautta ja henkilö pääsi näin valitsemaan kortin samoin kuin muut osallistujat. Kerran kuvayhteyden ollessa poikki henkilö päätti hakea kuvan mielestään ja osallistui näin työskentelyyn.

Tässä tutkimuksessa käytetyn kahden kuvasarjan toimivuuden välillä ei

näkyneet eroja. Näistä sarjoista löytyi tämän ryhmän tarpeisiin sopivat kortit joka tilanteessa eli jokaiselle osallistujalle juuri se yksi ja oikea. On kuitenkin huomattava, että yleisesti sillä on merkitystä, millaisia kuvia käytetään. Esimerkiksi monitulkintaiset kuvat ovat parhaita eli kuvat eivät saa olla liian johdattelevia tai liian yksinkertaisesti tulkittavia. Kehittämistoiminnassa kuvien valinta ei ole niin kriittistä kuin esimerkiksi terapeutisessa toiminnassa, jossa on otettava huomioon tarkkaan erilaisia tunteita herättävät kuvat. On kuitenkin hyvä tiedostaa myös kehittämistoiminnassa, jos joku asia on erityisen pinnalla ja voi herättää ahdistusta. Myös ihmisten ja erilaisten symbolien esiintyminen kuvissa kannattaa miettiä tarkkaan. Kun on kyse intuition herättämisestä, ei kannata valita liian selkeästi teemaan liittyviä kuvia, vaan mieluummin monella tavalla tulkittavia. Myös kulttuurierot on tärkeää ottaa huomioon. Kuvanlukutaidosta löytyy verkko-oppimateriaali. (Ks. Kuvanlukutaito n.d.) Kuvakortteja kannattaa levittää näkyville sopiva määrä ryhmän koon mukaan. On tärkeää, että valikoimaa on tarpeeksi, mutta ei liikaa.

Valokuvaus

Valokuvaaminen on yksi tapa dokumentoida asioita. Sitä voidaan käyttää erilaisten tilanteiden ja tuotosten tallentamiseen. Kuvaan on helppo palata ja näin muistuttaa mieliin esimerkiksi mitä tehtiin tai sovittiin. Esimerkiksi voi kuvata valitut kuvakortit tai draamallisesti ryhmän toteuttaman patsaan. Valokuva voi myös itsessään olla luovan toiminnan tuotos kuten tutkittavan ryhmän valokuvausharjoituksessa tehtiin.

Valokuvaus toteutettiin soveltaen rekisteröityä voimauttavan valokuvauksen menetelmää (Savolainen 2008). Työ tehtiin pareittain tapaamisten ulkopuolella. Menetelmä esiteltiin lyhyesti yhdessä tapaamisessa ja materiaali jaettiin ryhmäläisten saataville Facebook-ryhmään. Ihmiset tutustuivat menetelmästä jaettuun materiaaliin ja valokuvasivat toisiaan voimauttavan valokuvauksen periaatteiden mukaisesti. Ennen varsinaista kuvausta suositeltiin käytettäväksi elämänviivaharjoitusta, jossa parin kanssa tutustutaan toisen elämän varrella otettuihin kuviin (ks. Curec 2005). Näin tutustuttiin paremmin omaan pariin ja rakennettiin luottamusta. Tämä antoi myös mahdollisuuden oman valokuvallisen historian läpikäyntiin, ja sen kautta saattoi tulla uusia oivalluksia siitä, miten haluaa itse näkyä.

Menetelmässä tärkeää on luottamuksellisuus ja tasavertainen työskentely. Kuvattava määrää, miten hän haluaa tulla kuvatuksi ja kuvaaja toimii hänen ohjeidensa mukaisesti pyrkien parhaansa mukaan noudattamaan kuvattavansa toiveita ja tukemaan tämän tavoitteita. Tämä tarkoittaa sitä, että tyypillinen kuvaajan valta valita kohteensa ja päättää kuvan sisällön poistuu ja syntyy vuorovaikutustilanne. Kuvattava ja kuvaaja ovat dialogissa keskenään ja tarkoituksena on saada kuvattava ohjaamaan tilannetta niin, että hän pääsee näkymään kuvissa sellaisena kuin itse

haluaa. (Savolainen 2008.)

Valokuvausharjoituksen tarkoituksena oli tehdä näkyväksi ryhmän jäsenten omia käsityksiä itsestään. Menetelmä antoi mahdollisuuden pohtia omaa itseään ja miten haluaa muiden itsensä esimerkiksi jossain roolissa näkevän. Tämä menetelmä nähtiin hyvin henkilökohtaisena tapana työstää omaa identiteettiä. Yksi tärkeä havainto oli kuvattavana olevan tarvitsema rohkeus näyttää itsestään jotain oleellista ja tärkeää. On tyypillistä, ettei kuvattavana ole helppoa olla. Kun joku rohkaistuu tähän prosessiin, se voidaan nähdä rohkaisuna myös muille esitellä itsensä kuvan kautta. Eräs haastateltava koki valokuvauksen mukavammaksi kuin oli etukäteen ajatellut ja kommentoi asiaa näin:

... en nyt tiedä kenen nyt on kauheen helppo olla valokuvissa
– tavallaan sekin puoli niinku mun mielestä oli tosi mukava.
Et ... oli niinku mukavaa tavallaan tulla kuvatuksi.

Haastateltava 2

Ryhmän kesken sekä elämänviivakuvia että pareittain otettuja kuvia jakamalla voidaan nähdä mahdollisia yhteneväisyyksiä eli mikä ryhmää yhdistää tai miten yksilöt erottuvat. Näin voidaan työstää esimerkiksi ryhmän vahvuuksia ja kehityskohteita. Toisaalta kuvien kautta saadaan näkyväksi myös yksilöiden vahvuuksia, jonka avulla voidaan sopia vaikka erilaisia rooleja. Ryhmässä voidaan myös suunnitella, miten se valokuvien avulla yhdessä näkyisi ulospäin esimerkiksi yhteisönä, yhdistyksenä tai yrityksenä.

Piirtäminen ja maalaaminen

Maalaaminen toteutettiin pienessä ryhmässä, kun paikalla oli fasilitaattorin lisäksi vain kaksi henkilöä. Näin prosessi oli hyvin henkilökohtainen, kun ei ollut varsinaisesti ryhmää, jossa kokemuksia ja tuotoksia olisi voinut jatkotyöstää yhteistä näkemystä edistäen. Tämän menetelmän kohdalla ei siis saatu varsinaisesti ryhmän kokemusta siitä, miten tämä menetelmä edistää yhteisen näkemyksen luomista.

Maalaamiseen lähdettiin intuitiivisen työskentelyn kautta. Ensin jokainen valitsi aiheekseen yhden ryhmän arvomaailmaa kuvaavista lauseista, jotka oli aiemmin kirjattu ylös ryhmän kanssa. Sitten jokainen poimi kuvakorteista kuvan, joka sopi tuohon lauseeseen. Kuvat ja niiden herättämät ajatukset jaettiin, jonka jälkeen jokainen maalasi taulun oman aiheensa pohjalta. Taulut syntyivät lähes itsestään eli tekijöillekin tuli yllätyksenä, mitä kankaalle ilmestyi. Kun työt lopuksi käytiin läpi, syntyi jokaiselle uusia ajatuksia niin omista kuin muidenkin töistä. Kuvassa 2. on osa yhdestä syntyneestä työstä ja ennen sen maalaamista nostettu kuvakortti. Maalaaminen syvensi ja laajensi käsityksiä käsitellyistä arvoista.

KUVA 2. Ryhmäläisen valitsema kortti ja osa maalauksesta

Suuremmassa ryhmässä maalaaminen toimisi vastaavalla tavalla kuin muutkin intuitiosta lähtevät luovat menetelmät. Oman visuaalisen tuotoksen jakaminen muiden kanssa konkretisoi asioita ja avaa keskustelua aivan uudella tasolla. Lisäksi tämä auttaa ihmisiä ymmärtämään toisiaan ja tukee ryhmän tutustumista.

Ryhmässä voi yhdessä piirtämällä visualisoida asioita. Esimerkiksi PATH-lakanaa voi visualisoida piirtämällä sinne erilaisia kuvia symboloimaan asioita. Toisaalta ryhmän keskeisiä arvoja voi liittää visuaaliseen kuvaan, esimerkiksi puu, talo tms. Tällaisen arvoja kuvaavan puun ryhmä tuotti yhdellä tapaamiskerrallaan. Yhteistä arvomaailmaa kuvaavan kuvan eli symbolin merkitys on suuri, joten on tärkeää, että kaikki sitoutuvat kuvaan ja kokevat sen omakseen varsinkin, jos kuvaa esitellään ryhmän ulkopuolella.

5.4 Kirjallinen ilmaisu

Kirjoittamista voi tehdä monella tasolla. Kirjoittaa voi yksin omista ajatuksistaan hyvinkin luovasti tai toisaalta analyttisesti. Kirjoittaa voi myös pienryhmissä tai pareittain. Kirjoittaminen on hyvä tapa ilmaista koko ryhmän yhteistä näkemystä asioista. Näin saadaan kiteytettyä ja näkyväksi se, mitä mieltä ollaan. Toisaalta kirjoittamalla asiat näkyville voidaan myös työstää eli muuttaa sitä, mistä ei olla samaa mieltä. Lopputuloksena on toivottavaa syntyä tuotos, johon kaikki voivat ainakin siinä hetkessä sitoutua.

Kirjoittamista käytettiin menetelmänä lähes jokaisessa tapaamisessa. Yleensä kirjoitettiin asioita yhteiseen seinälakanaan tai yhteenvetoja erilliselle paperille yhteisestä näkemyksestä. Yhdellä kerralla käytettiin luovaa prosessia, jossa lähdettiin omaa itseä kuvaavan kortin valinnasta, jatkettiin ryhmän missiota ja tavoitteita kuvaaviin sanoihin ja tehtiin näiden pohjalta pienryhmissä kirjoitelma. Ensin jokainen valitsi kuvakortin, joka kertoi itsestä. Tämän jälkeen kuvat näytettiin muille ja kerrottiin itselle tärkeistä asioista. Esiin nousi esimerkiksi elämän perusasioita ja omia arvoja. Kirjallisessa osuudessa kirjoitettiin aiemmin kerätyistä ryhmän missioon ja tavoitteisiin liittyvistä sanoista pienryhmissä. Tarkoitus oli hyödyntää tässä myös kuvakortista ja omasta itsestä nousseita ajatuksia. Ryhmät muodostuivat sen mukaan, mistä asiasta kukin halusi kirjoittaa. Eräs osallistuja halusi kirjoittaa yksin, yhdessä ryhmässä oli kaksi henkilöä ja yhdessä ryhmässä neljä. Kirjalliseen tuotokseen vaikutti selvästi ryhmän koko. Yksin ja parityössä syntyi luovempaa tekstiä, kun taas suuremmassa ryhmässä keskustelu oli vilkasta ja tekstistä tuli lähinnä lista käsitellyistä asioista. Kirjoitukset luettiin koko ryhmälle ja niistä keskusteltiin yhdessä. Huomattiin, että keskustelussa esiin nousi myös uusia asioita, joita olisi hyvä käsitellä jatkossa. Sovittiin, että syntyneet kirjoitelmat jaetaan kaikille, jotta niitä voi kommentoida ja jatkotyöstää.

Kirjoittaminen teknisessä mielessä on yleensä kaikille tuttua. Toisaalta voi kuitenkin tuntua vaikealta, jos pitää saada omia ajatuksiaan ja tuntemuksiaan paperille. Luovassa kirjoittamisessa ei kuitenkaan ole oleellista, millainen tuotos syntyy, vaan merkitystä on ihmisen omalla tekemisellä ja intuition kautta tulevilla asioilla. Ihmistä voidaan erilaisten harjoitusten avulla auttaa luovaan tilaan. (Ks. Kirjoittaminen n.d.; Vainikkala & Kaltila 2008.)

Yhdessä kirjoittamalla syntyy hyvää pohdintaa ja keskustelua käsiteltävästä aiheesta. Lisäksi keskustelu saattaa poikia myös uusia aiheita. Kun tavoitteena on saada asiat paperille, pitää se keskustelun sovitussa aiheessa. Kirjoittamalla saadaan asioita jäsenettyä ja konkretisoitua. On kuitenkin tärkeää, että kaikki kokevat asioiden kirjoittamisen tärkeänä. On hyvä olla yksimieleisyys siitä, että nämä ovat niitä asioita, joita tämän ryhmän tulee pohtia. On siis ensin tehtävä selväksi, mitä tavoitellaan.

5.5 Toiminnalliset menetelmät

Toiminnallisia menetelmiä voi käyttää ryhmässä monella tavalla. Toiminnallisilla menetelmillä tarkoitetaan tässä harjoituksia, joissa otetaan keho mukaan ja lähdetään liikkeelle. Näitä harjoituksia voi soveltaa lämmittelyyn, tutustumiseen, luottamuksen luomiseen tai lopettamiseen. Kehollisesti voidaan soveltaa esimerkiksi draamallisia tai sosiometrisiä

menetelmiä. Draamallinen menetelmä on esimerkiksi tarinateatteri, jonka keinoin voidaan käydä läpi erilaisia tilanteita ja tarinoita. Yksinkertainen draamallinen ilmaisutapa on muodostaa ryhmässä patsas, joka kuvaa annettua aihetta. Jokainen henkilö on osa patsasta ilmaisten itse, mikä osa on ja miten sen kokee. (Ks. Eerola & Neuvonen 2001.)

Sosiometriset menetelmät ovat tapa tulkita ihmisten välisiä siteitä ja tehdä näkyväksi sosiaalisen todellisuuden näkymätöntä puolta. Näin voidaan tarkastella ihmisten rooleja, suhteita toisiinsa ja käsiteltäviin asioihin. Tyypillisesti näissä menetelmissä ihmiset asettuvat fyysisesti oikealta tuntuvaan paikkaan tai valitsevat toisen henkilön annetun tehtävän mukaisesti. Syntyneitä asetelmia tarkastelemalla saadaan uusia havaintoja ryhmästä. (Niemistö 2000, 129–139).

Tutkimusryhmässä tehtiin draamallinen harjoitus, jossa havainnollistettiin jokaisen omaa suhdetta käsiteltävään asiaan. Huoneen keskellä oleva tuoli toimi symbolina asialle, johon jokainen mietti oman suhteensa ja esitti sen kehollisesti asettumalla suhdetta kuvaavaan asentoon ja paikkaan tuoliin nähden. Näin saatiin jaettua kokemuksia, kun käytiin läpi, miten kukin oman suhteensa koki ja muut näkivät sen myös havainnollisesti (ks. harjoituksesta Owens & Barber 2010). Tämä nähtiin vaikuttavana ja havainnollisena tapana pohtia omaa suhdetta ja tuoda näkyväksi erilaisia suhtautumisia samaan aiheeseen, kuten seuraavasta sitaatista on luettavissa:

... itsehän sen tiesin kyllä, mutta ehkä se konkretisoi - ja sitten se että muutkin näkee, että missä vaiheessa mä olen.

Haastateltava 2

On huomattava, että tämä harjoitus konkretisoi hyvin tilannetta paikalla oleville, mutta poissaoleville tätä kokemuksellista harjoitusta on vaikea jakaa. Yksi tapa voisi olla valokuvan ottaminen ja jakaminen seuraavalla kerralla. Samaa harjoitusta voisi toistaa useammalla kerralla, jotta nähdään, miten suhtautumiset mahdollisesti muuttuvat tapaamisten edetessä.

6 LUOVA JA OSALLISTAVA PROSESSI KEHITTÄMISTOIMINNASSA

Tässä luvussa esitellään kehitetty malli eli ryhmän kehittämistoimintaan soveltuva toimintatapa, joka sisältää prosessimaisen etenemisen yksilö- ja ryhmätasolla sekä erilaisia menetelmiä, joilla voidaan luovasti ja osallistavasti johdattaa kehityshanke alusta loppuun. Prosessi sopii erityisesti vaiheeseen, jossa missio ja konkreettiset tavoitteet eivät ole selviä ja ryhmä haluaa löytää yhteisen näkemyksen, mihin tähdätä ja miten

edetä. Prosessia voi soveltaa erilaisiin hankkeisiin ja se sopii mille tahansa ryhmälle, joka haluaa kehittää toimintaansa. Edellisessä luvussa on kuvattu tarkemmin mallissa käytettäviä menetelmiä.

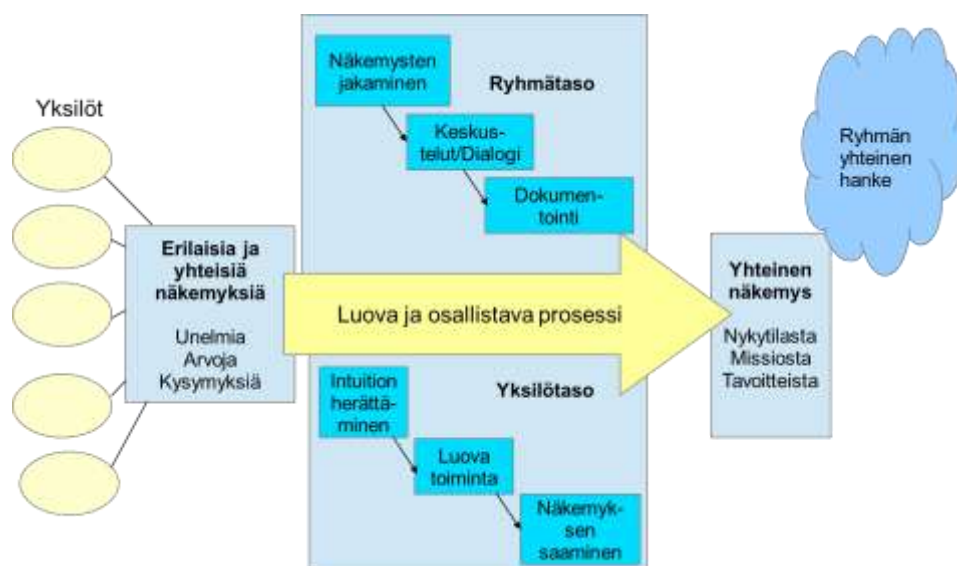
6.1 Luovan ja osallistavan prosessin kehittäminen

Tämän tutkimuksen aineiston ja siitä tehdyn analyysin pohjalta kehitettiin prosessi, joka kuvaa luovien ja osallistavien menetelmien soveltamista kehittämistoiminnassa. Prosessi antaa vinkkejä prosessin toteuttamiseen käytännössä ja ehdotuksia käytettäviksi menetelmiksi. Sen kehittämisessä otettiin huomioon tämän tutkimuksen kohteena olleen ryhmän kokemukset, jotka kerättiin havainnoimalla, haastatteluilla ja kyselyllä. Lisäksi hyödynnettiin kirjallisuudesta ja opinnäytetyön tekijän omista kokemuksista saatuja tietoja. Prosessi kehittyi tutkimuksen aikana, mutta varsinaisesti se sai muotonsa aineiston käsittelyn yhteydessä sieltä nousseiden asioiden pohjalta. Prosessissa ei oteta kantaa ryhmän kehittymiseen liittyviin asioihin kuten tutustumiseen, turvallisuuteen ja lopettamiseen, koska ne eivät olleet tutkimuksen kohteena.

Ryhmän kehittyminen ja sen edistämiseen liittyvät toimintatavat on kuitenkin tärkeä ottaa huomioon, kun suunnitellaan ryhmän toimintaa. Luovat ja osallistavat menetelmät tukevat ryhmän kehittymistä, ja tarjolla on paljon erilaisia harjoitteita, jotka soveltuvat tähän tarkoitukseen. Sopivat menetelmät tulee valita ottaen huomioon ryhmän omat tarpeet ja tavoitteet. (Ks. Aalto 2002.)

6.2 Yksilöiden näkemyksistä yhteiseen näkemykseen

Tyypillinen lähtötilanne on joukko yksilöitä, joita yhdistää jokin mielenkiinnon kohde, mutta käytännössä jokainen edustaa omaa näkemystään. Taustalla saattaa olla yhteinen arvomaailma, yritysidea tai samanlainen elämäntilanne. Kun lähdetään pohtimaan yhteistä hanketta tai tavoitetta ja siihen liittyvää tekemistä, on tärkeää tehdä näkyväksi erilaiset ja toisaalta myös yhdistävät näkemykset. Kuviossa 3 esitetään luova ja osallistava prosessi, jonka avulla tavoitellaan ryhmän yhteistä näkemystä. Prosessi kuvaa, mitä ollaan tekemässä eli mitä vaiheita toimintaan kuuluu ja missä järjestyksessä edetään.

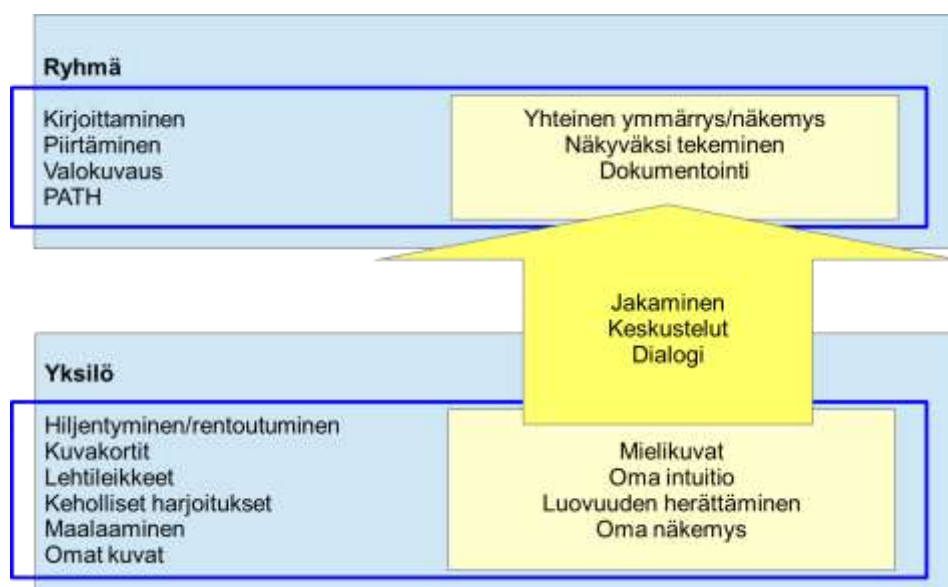

Kuvio 3. Luova ja osallistava prosessi kehittämistoiminnassa

Luovalla ja osallistavalla prosessilla pyritään tuomaan asioita esille ja kaikkien tietoon. Kun yksilö oivaltaa itselleen tärkeät asiat ja saa tuotua ne esille, avaa tämä keskustelua ja auttaa muodostamaan yhteistä ymmärrystä. Oman luovuuden herättely intuition kautta voi tuoda yllättäviäkin asioita esiin. Tässä voidaan hyödyntää taiteellisia interventioita tuomalla taidetta ihmisten eteen tai ihmisten omalla taiteellisella työskentelyllä. Kun asiat sitten jaetaan ja niistä keskustellaan, on myös tärkeää, että yhdessä oivalletut ja sovitut asiat dokumentoidaan jollain tavalla. Tässä voi käyttää kirjoittamisen lisäksi esimerkiksi valo- tai videokuvausta. Yhteisen näkemyksen pohjalta pystytään sitten suunnittelemaan jatkoa, joka voi olla esimerkiksi yhteinen projekti tai yrittäjätoiminta.

6.3 Luovat ja osallistavat menetelmät yksilö- ja ryhmätasolla

Luovaan ja osallistavaan prosessiin voi kuulua monia erilaisia menetelmiä eli miten asioita tehdään. Menetelmien valinta on paljon kiinni kohderyhmästä, mutta myös ohjaajan osaamisesta. On parempi käyttää menetelmiä, joista ohjaajalla itsellä on kokemusta kuin valita täysin oman kokemuksen ulkopuolella olevia. Näin on helpompi hallita tilannetta ja jopa ennakoida tapahtumia. Kuviossa 4 on kuvattu ryhmä- ja yksilötasolla käytettäviä menetelmiä ja niiden tavoitteita.

Kuvio 4. Menetelmiä ryhmä- ja yksilötasolla

Yksilötasolla menetelmien tavoitteena on avata luovuutta ja saada intuition kautta yhteys omaan sisimpään, josta kumpuaa henkilökohtainen näkemys. Tilanteet, joissa menetelmiä aiotaan käyttää, on hyvä aloittaa hiljentymisellä. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi mielikuvaharjoituksena ohjatusti tai antaen jokaiselle mahdollisuus hiljentyä oman halunsa mukaisesti. Tällainen harjoitus rentouttaa sekä saa ihmisen orientoitumaan hetkeen ja keskittymään. Visuaaliset menetelmät kuten esimerkiksi kuvakortit ja valokuvat ovat hyvä tapa herättää mielikuvia, joiden avulla voidaan avata keskustelua tai muuta työskentelyä. Kuvakortteja voi käyttää vaikka alkulämmittelyä ennen kirjoitus- tai maalausharjoitusta. Kuvakortteja on saatavilla valmiina erilaisina sarjoina tai ne voi tehdä itse valokuvaamalla tai keräämällä esimerkiksi taidekortteja. Liitteenä 4 on lista ostettavista kuvakorttisarjoista. Myös toiminnallinen työskentely auttaa hahmottamaan omia ajatuksia, tunteita ja mieltymyksiä.

Kun on saatu oma näkemys hahmottumaan yksilöharjoituksen kautta, käydään ryhmässä jakamalla läpi jokaisen oma tuotos. Tämä voi olla esimerkiksi suullisesti, kirjallisesti, visuaalisesti tai kehollisesti esitetty. On kuitenkin hyvä, että asia joka tapauksessa sanallistetaan jollain tavalla. Näin se konkretisoituu paremmin muillekin. Tällaisella työskentelyllä saadaan aikaan hedelmällistä keskustelua, ja parhaimmillaan syntyy dialogi, jossa yhdessä ajatteleva ja keskusteleminen tuottavat kaikille ennalta arvaamattomia oivalluksia. Ihmiset myös tutustuvat toisiinsa ja luottamus ryhmäläisten välillä rakentuu. Ryhmässä voidaan tehdä yhdessä piirtämistä, kirjoittamista tai toiminnallisia harjoituksia. Esimerkiksi sosiometriset menetelmät ovat hyvä tapa hahmottaa ihmisten ja asioiden

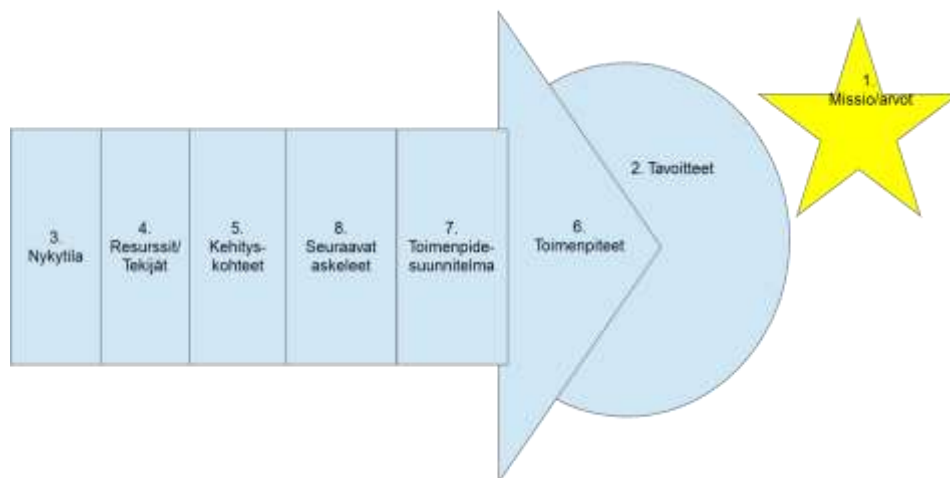
välisiä suhteita. Jakamisen ja keskustelun jälkeen on tärkeää, että yhteinen ymmärrys tehdään näkyväksi. Tähän voidaan käyttää erilaisia dokumentoinnin tapoja.

Voimauttavan valokuvauksen menetelmä sopii tavaksi tehdä näkyväksi yksilöitä ryhmässä. Tämä lisää dialogista vuorovaikutusta sekä ryhmän kiinteyttä, jos kyseessä on pysyvä ryhmä, jonka kehitystä pystytään seuraamaan (Hannula & Kangas 2009, 31–32).

Dialogiosaamisen kehittämiseen on olemassa dialogisia menetelmäkortteja, joiden avulla yhdessä ajattelemisen ja keskustelemisen saadaan toimimaan paremmin. Nämä menetelmät soveltuvat esimerkiksi lämmittelyyn, dialogisen asenteen ja toimintaotteen opetteluun sekä kokonaiskuvan rakentamiseen. (Ks. Dialogiset menetelmät 2012.)

Erilaisia menetelmiä toiminnan ideointiin, suunnitteluun ja arvioimiseen löytyy paljon. Esimerkiksi Fasilitaattorin opas – Menetelmiä sujuvaan ryhmätyöskentelyyn esittelee järjestöille ja ryhmille sopivia työkaluja. Se kertoo fasilitoinnin periaatteista ja esittelee helposti sovellettavia ryhmätyömenetelmiä, jotka sitouttavat toimintaan ja aktivoivat uudenlaiseen ajatteluun. (Ks. Summa & Tuominen 2009.)

Kokonaisuuden hallintaan tarvitaan menetelmä, jonka avulla tehdään näkyväksi yhteisesti sovittuja asioita. Tällainen menetelmä on PATH, jonka avulla asioita dokumentoidaan askel askeleelta visuaalisesti ja kirjallisesti valmiille pohjalle. Etuna on menetelmän konkreettisuus, kun suuri paperi eli lakana levitetään seinälle kaikkien nähtäväksi ja kuvaus tehdään yhdessä. PATH-pohja ja läpikäytävät askeleet on kuvattu kuviossa 5. Kuvatut askeleet perustuvat yleiseen PATH-menetelmään, jota on sovellettu tässä opinnäytetyössä kehittämistoimintaan. (Ks. PATH 2014.) Käytännössä askeleiden nimet on käännetty suomeksi ja niitä on muutettu tähän tarkoitukseen sopivammiksi.

Kuvio 5. PATH-askeleet perustuen yleiseen PATH-menetelmään

On myös tärkeää huolehtia tiedottamisesta ja siitä, että syntyneet materiaalit ovat tallessa ja asianosaisten saatavissa. Esimerkiksi poissaolijoiden mukana pitämiseen hyvä tapa on kokoontumisista tehtävä muistio. Edellisen tapaamisen asioiden kertaaminen kokoontumisen alussa auttaa kaikkia kertaamaan mitä tehtiin ja missä mennään. Sovitut toimenpiteet ja tehtävät kirjataan ylös ja niiden seurannasta sovitaan ryhmän kesken. Tallennuspaikka on hyvä olla sellainen, johon kaikilla on pääsy. Facebook on hyvä vaihtoehto, koska sen saavat kaikki halukkaat käyttöönsä. Sinne voi luoda suljetun ryhmän, johon pystyy kommenttien lisäksi tallentamaan isojakin tiedostoja. Vaihtoehtoina on olemassa paljon muitakin sosiaalisen median sovelluksia, jotka kannattaa ottaa huomioon tallennuspaikkaa valitessa.

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin, miten luovien ja osallistavien menetelmien käyttö edistää ryhmän yhteisen näkemyksen luomista ja mahdollista kehityshanketta. Tavoitteena oli myös luoda malli, jota voi soveltaa muillekin ryhmille. Tärkeimmät havainnot on listattu seuraavasti:

- Intuitiivinen kokemus omasta sisimmästä herättää luovuutta ja antaa mahdollisuuden oman näkemyksen esille tuomiseen.
 - Intuitiivinen kokemus voidaan saada aikaan esimerkiksi kuvien avulla.
- Luovan toiminnan avulla saadaan ryhmässä aikaan keskustelua.
 - Luovien tuotosten jakaminen/reflektointi avaa keskustelua.

- Dialogin avulla on mahdollista saavuttaa yhteinen näkemys.
 - Keskustelu on parhaimmillaan uusia ajatuksia synnyttävä dialogi.

Havaittiin, että luovien ja osallistavien menetelmien avulla ihminen saa herätettyä luovuuttaan, joka ilmenee usein intuitiivisena kokemuksena omasta sisimmästä. Se voi olla esimerkiksi tunne, ajatus tai mielikuva, joka voidaan saada aikaan esimerkiksi kuvien avulla. Luovan toiminnan kautta ihminen saa mahdollisuuden oman näkemyksensä esille tuomiseen. Ryhmässä saadaan herätettyä keskustelua luovien tuotosten jakamisella ja kokemusten reflektoinnilla. Näin avataan keskustelua, joka parhaimmillaan johtaa uusia ajatuksia synnyttävään dialogiin. Dialogin avulla on mahdollista saavuttaa yhteinen näkemys. Tätä saavutettua näkemystä tai siihen liittyä asioita voidaan sitten edelleen käsitellä samalla tavalla lähtien yksilötasolta ja edeten luovan toiminnan kautta dialogiin ja uusiin oivalluksiin. Työn tuloksena syntyi malli luovasta ja osallistavasta prosessista kehittämistoimintaan sekä vinkkejä, miten soveltaa erilaisia menetelmiä tässä prosessissa.

Tutkittava ryhmä oli pieni ja sen kehittämishanke hyvin alkuvaiheessa, joten kerätty aineisto kattaa vain rajatun tapauksen. Muut tutkimukset ja kirjallisuus tukevat kuitenkin havaintoja, joita tässä tutkimuksessa tehtiin, joten näen, että esitettyä mallia voi soveltaa myös muissa ryhmissä. Luova ja osallistava toiminta sopii monenlaisiin kehittämishankkeisiin. Sitä voi käyttää yrityksissä, yhdistyksissä ja yhteisöissä esimerkiksi strategiatyössä, palveluiden ja tuotteiden ideoinnissa sekä tiimien ja toiminnan kehittämisessä. Vaikka kehittämistavoitteet olisivat jo tarkasti selvillä, voidaan menetelmiä käyttää esimerkiksi edesauttamaan ryhmän yhteistyön toimivuutta ja yhteishenkeä. Muutostilanteessa ne auttavat käsittelemään muutosta ja sopeutumaan siihen. Menetelmät sopivat myös muuhun kuin kehittämistoimintaan. Niiden avulla ihmiset saadaan tutustumaan itseensä ja toisiinsa esimerkiksi virkistystoiminnassa tai kuntouttavassa toiminnassa.

Tällaisen toiminnan vahvuutena on, että se lähtee ryhmästä ja sen yksilöiden henkilökohtaisesta näkemyksestä ja arvomaailmasta. Tämä näkemys saadaan näkyväksi luovien ja osallistavien menetelmien avulla sekä ihmiselle itselleen että koko ryhmälle. Tämän jälkeen yksittäisistä näkemyksistä kootaan luovien ja osallistavien menetelmien avulla yhteinen näkemys. Näin toiminnan kehittäminen lähtee tekijätasolta eikä ole ylhäältä saneltua esimerkiksi yrityksen johdon toimintaa. Tämä takaa paremman sitoutumisen muutoksiin ja auttaa muutosten jalkauttamisessa, kun ihmiset ovat olleet itse vaikuttamassa kehittämiseen. Yksilö sitoutuu kehittämiseen, muutoksiin, strategioihin jne. paljon paremmin, kun työ lähtee yksilöstä ja yhteisöstä eikä ylhäältä johdettuna. Luovalla ja osallistavalla toiminnalla on paljon annettavaa ympäristöihin, joissa sitä ei ole perinteisesti käytetty.

Tässä tutkimuksessa ryhmän kokoonpano vaihteli eri tapaamiskerroilla paljon, joten ryhmän kehittymistä ei päästy tarkastelemaan. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää ja nähdä, miten luovat ja osallistavat menetelmät toimisivat kehittämishankkeessa, jossa olisi kiinteä ryhmä, joka ei siis muuttuisi hankkeen aikana. Näin päästäisiin näkemään, miten nämä menetelmät vaikuttavat ryhmädynamiikkaan. Voisi tutkia erityisesti tutustumisvaihetta hankkeen alussa, mahdollisia muutostilanteita hankkeen aikana tai hankkeen lopetusta ja ryhmän luopumista siitä. Tällainen tutkimus sopisi esimerkiksi yritys- tai yhdistysmaailmaan projektitiimin toimintaan.

Ohjaustoiminnan näkökulmasta käytetyissä menetelmissä sovellettiin terapeutista otetta, kun lähdettiin ihmisen omasta sisimmästä ja annettiin vapaat kädet luovuudelle. Menetelmät sisälsivät myös pedagogisen puolen eli mahdollisuuden oppia uusia taitoja kuten maalaaminen ja valokuvaus. Tämä työssä hyödynnettiin näitä molempia puolia. Ohjaustoiminnan artonomin osaamisella on siis käyttöä myös muualla kuin kulttuuri- ja taidealalla tai sosiaali- ja terveystieteillä. Sitä voi hyödyntää esimerkiksi kehittämistoiminnassa erilaisissa ympäristöissä myös yritystoiminnassa.

LÄHTEET

- Aalto, M. 2002. Ryppäästä ryhmäksi. Tampere: My Generation Oy.
- Aarnio, H. 2014. Miten dialogi eroaa tavanomaisesta keskustelusta. Katsottu 22.9.2014. <http://www.youtube.com/watch?v=C9Fs1sffuJU>
- Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Hamina: AKATIIMI Oy.
- Apropos. 2012. Intuitio luovissa prosesseissa. Luettu 25.8.2014. <http://www.aka.fi/fi/Apropos/Artikkelit/Tutkija-tyossaan/Intuitiota-voituttia-ja-kehittaa/>
- Curec. 2005. Voimauttava valokuva. Luettu 24.9.2014. http://www.curec.net/old/artikkelit/metodit/1_2005_voimauttavavalokuva.htm
- Dialogiset menetelmät. 2012. Dialogiset menetelmäkortit. Luettu 21.10.2014. <http://www3.hamk.fi/dialogi/diale/metodit/index.html>
- Hannula, A. & Kangas, S. 2009. Yhteistä voimaa – voimauttava valokuvaus ryhmähengen vahvistajana. Hämeen AMK.
- Eerola, K. & Neuvonen, S. 2001. Liikkuva patsas : miten sosiaalialalla työskentelevät tarinateatteriharrastajat käyttävät tarinateatterin menetelmiä työssään. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Hohenthal-Antin, L. 2009. Muistot näkyviksi - Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Juva: PS-kustannus.
- Humap. 2012. Ympyrässä olemme yhdenvertaisia. Luettu 18.10.2014. <http://www.humap.com/blogi/2013/10/ympyrassa-olemme-yhdenvertaisia/>
- Hämäläinen, S. 2012. Kuvilla pääsee syvälle. Lehtori Saija Honkalan haastattelu. Opettaja 7/2012, 38-39.
- Into. 2014. Osallistavia menetelmiä. Luettu 3.4.2014. http://www.innostaja.net/sivu.php?artikkeli_id=24

- Jansson, S. 2014. Mittaamattoman arvokasta? Taiteen ja kulttuurin vaikutustutkimuksia ja -metodologioita.
http://www.uniarts.fi/images/uploads/CERADA_raportti_Taiteen_ja_kulttuurin_vaiikutustutkimuksia_ja_metodologioita.pdf
- Jussila, P. 2014. Taide ja liike työelämän kehittämisessä. Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print.
- Kiianmaa. 2011. Kiianmaa – onnellisten suhteiden puolesta. Picture This -korttisarja. Luettu 20.10.2014. <http://www.kiianmaa.com/node/94>
- Kirjoittaminen. n.d. Opas luovan kirjoittamisen taitoon. Luettu 21.10.2014. <http://www.kirjoittaminen.opassivut.com/index.html>
- Koski, J.T. 2001. Luova hierre. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Koski, J.T. & Tabermann, T. 2002 Luovuuden lumous. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Koski, J.T. & Tuominen, S. 2004. Kuinka ideat syntyvät - Luovan ajattelun käsikirja. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Laatuakatemia. 2010. Laatutyökaluja, PDCA -ongelmanratkaisumenetelmä. Luettu 2.9.2014
<http://www.kotiposti.net/tuurala/PDCA.htm>
- Liikanen, H. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Luettu 7.3.2014.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>
- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp ky.
- Niemistö, R. 2000. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Tampere: Tammer-Paino.
- Owens, A. & Barber, K. 2010. Draamakompassi - prosessidraaman suunnittelu, käytännön työskentely, arviointi ja reflektointi. Helsinki: Draamatyö.
- PATH. 2014. Planning Alternative Tomorrows with Hope -menetelmä. Luettu 25.8.2014.
<http://www.parent2parentqld.org.au/pdf/Fact%20Sheets/1.%20PATH.pdf>
- Peuhkuri, T. 2005. Tapaustutkimuksen valinnat. Teoksessa Räsänen, P.

Anttila, A. & Melin, H. (toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: PS-kustannus, 291–307.

Saarinen, E. & Lonka, K. 2000. Muodonmuutos. Helsinki: WSOY.

Savolainen, M. 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink Entertainment Oy.

Spectrovisio. 2013. Spectrokortit. Luettu 20.10.2014.
<http://www.spectrovisio.net/etusivu/spectrokortit.html>

Summa, T. & Tuominen, K. 2009. Fasilitaattorin työkirja. Kepa ry. Luettu 20.10.2014.
http://www.gloaalikasvatus.fi/tiedostot/Fasilitaattorin_tyokirja.pdf

Tikka, A. n.d. Continuous conscious work development – managed cultural change based on empowerment and learning. Luettu 25.8.2014.
<http://www.aritikka.com/co/workdevelopment.pdf>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uusikylä, K. & Piirto, J. 1999. Luovuus – Taito löytää, rohkeus toteuttaa. Juva: Atena Kustannus.

Vainikkala, M. & Kalttila, M. 2008. Sanasta kuvaksi, kuvasta sanaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Verkko-tutor. 2002. Reflektio oppimisessa. Luettu 17.9.2014.
<http://www15.uta.fi/arkisto/verkkotutor/reflekt.htm>

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

1. Taustat

- Millaisia aiempia kokemuksia sinulla on ryhmätyömenetelmistä työssä ja harrastuksissa?
- Millainen oma roolisi on ollut, esim. kokemus vetämisestä/ohjaamisesta?
- Mitä odotuksia sinulla oli etukäteen tästä hankkeesta ja näistä tapaamisista?

2. Ryhmätapaamiset ja menetelmät

- Miten kuvaillet tapaamisia?
- Miten eroaa menetelmä mielessä aiemmista kokemuksistasi?
- Miten näet oman roolisi tapaamisissa?
- Miten eri menetelmät mielestäsi toimivat?
 - PATH
 - Lehtileikkeet
 - Hiljentyminen/rentoutuminen/mielikuvaharjoitus
 - Kuvakortit
 - Kirjoittaminen
 - Voimauttava valokuvaus
 - Piirtäminen/maalaaminen
 - Kehollinen ilmaisu
- Mikä oli parasta/antoisinta?
- Mikä oli vaikeinta/haastavinta?
- Mitä kehitettävää?

3. Mitä muuta haluaisit kertoa?

SÄHKÖPOSTIKYSELY

Arvosanojen asteikko: 1-5 (1= heikko, 5= erinomainen, E = en ollut paikalla)

1. Millaisia odotuksia sinulla oli kokouksista? Kuvaile:
2. Miten hyvin odotukset täyttyivät? Anna arvosana ja kuvaile:
3. Miten hyödyllisinä näet kokoukset? Anna arvosana ja kuvaile:
4. Miten hyvin eri menetelmät palvelivat sinua, ryhmää ja yhteistä hanketta?
Anna arvosana ja kerro kokemuksestasi.
 - a) Yleisesti:
 - b) PATH-seinälakana:
 - c) Lehtileikkeet:
 - d) Hiljentyminen/rentoutuminen/mielikuvaharjoitus:
 - e) Kuvakortit:
 - f) Kirjoittaminen:
 - g) Voimauttava valokuvaus:
 - h) Piirtäminen/maalaaminen:
 - i) Kehollinen ilmaisu (tuoli keskellä/suhteeni):
5. Anna vielä muuta palautetta

KIITOS!

KUVAKORTTISARJOJA

Spektrokortit www.spectrovisio.net

Shadows-kortit www.creativetherapystore.com

Muikku-laatikko ksmuistiyhdistys@kolumbus.fi

Ovikortit www.ovikortit.com

Vertaansa vailla -keskustelukortit www.kauppa.mll.fi

Pesäpuu <http://verkkokauppa.pesapuu.fi/>

Kari Kiianmaa <http://www.kiianmaa.com/kauppa/toiminnalliset-v%C3%A4lineet>

Picture this -korttisarja <http://www.kiianmaa.com/node/94>

Metaforiset assosiaatiokortit
<http://www.konstellaatio.fi/homepage/metaforiset-assosiaatiokortit>

Tarot-kortit <http://kauppa.tajunta.net/category/25/tarot-kortit-ja-tarot-oppaat/?tarot&gclid=CInN-MCT1rUCFaR3cAodUUyAnw>

Ilmaisia kuvia netissä esimerkiksi **Stock.XCHNG** www.sxc.hu